

Foreldresamarbeid etter samlivsbrudd

*En oppfølgingsstudie 18 måneder etter
endt mekling*

Ane Sels-Agersten og Linda Severinsen

Hovedoppgave ved Psykologisk Institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Oktober 2011

Foreldresamarbeid etter samlivsbrudd

En oppfølgingsstudie 18 måneder etter endt mekling

© Ane Sels-Agersten og Linda Severinsen

2011

Foreldresamarbeid etter samlivsbrudd. *En oppfølgingsstudie 18 måneder etter endt mekling.*

Forfattere: Ane Sels-Agersten og Linda Severinsen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Representeren, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Hovedfokuset i denne oppgaven har vært å beskrive hvordan foreldresamarbeid artet seg i tiden etter samlivsbrudd. Utvalget er hentet fra FORM-prosjektet med særlig vekt på oppfølgingsstudien foretatt 18 måneder etter endt mekling. Forfatterne av denne oppgaven har deltatt med innsamling av datamaterialet. Kjerneutvalget utgjorde 111 foreldrepar. Foreldrene ble kontaktet og intervjuet over telefon. Intervjuguiden besto av semistrukturerte spørsmål. Hovedfokus i intervjuene var samvær og samarbeid etter samlivsbrudd. Vi har studert kjennetegn ved utvalget og sett nærmere på forskjeller mellom de som samarbeidet godt og dårlig etter samlivsbrudd. Det ble identifisert tre samarbeidsgrupper definert som fornøyd, delvis fornøyd og misfornøyd med samarbeidet. Det ble funnet få signifikante forskjeller mellom gruppene når det gjaldt demografiske kjennetegn. Vi fant at over halvparten av foreldrene avsluttet meklingen etter *kun* en samtale. Gruppen som var misfornøyd med samarbeidet hadde en større andel barnefordelingssaker, flere foreldrene opplevde at meklingen hadde vært mindre til hjelp og færre hadde kommet frem til en gjensidig enighet rundt ordningene. Det viste seg å være forskjeller mellom samarbeidsgruppene på områder som oppfølging av ulike omsorgssider, hvilke samværs- og bostedsløsninger de praktiserte, grad av konflikt, samt hvordan de samarbeidet om deling av informasjon, avtaler, fleksibilitet i avtalene og det økonomiske samarbeidet. I fornøydgruppen hadde foreldrene oftere valgt løsninger som omfattet en likere deling av omsorgen knyttet til barna, samværs- og bostedsløsninger og flere var tidligere definert med lavt konfliktnivå. Motsatte tendenser ble funnet blant de misfornøyde foreldre. En positiv trend i studien var at majoriteten av foreldrene stort sett opplevde å være fornøyd med samarbeidet. Funnene i studien ble diskutert i lys av fire perspektiver som omfattet bruddprosess, rollefordeling, psykiske vansker og individuelle problemer hos en av foreldrene, og meklingsprosessen.

En bedre forståelse av hva som skiller de som strever med samarbeidet fra de som samarbeider godt kan gi viktig kunnskap om hva som kan bidra til å fremme et godt samarbeid og forebygge store utfordringer mellom foreldre i tiden etter samlivsbrudd.

Forord

En stor takk rettes til foreldrene i utvalget som har delt sine personlige historier og gitt oss innsikt i foreldresamarbeidets mangfoldige uttrykk.

Vi ønsker spesielt å takke vår gode veileder Odd Arne Tjersland for tålmodighet og raushet i veiledning. Ditt store engasjement, mange refleksjoner og innspill har vært uvurderlige i denne prosessen. Odd Arne og Wenke, takk for at vi har fått tatt del i et spennende og givende prosjekt.

I arbeidet med hovedoppgaven har våre kjære ektemenn fått et stort ansvar på hjemmefronten. Dette har gitt oss den tid og ro som har vært nødvendig i arbeidet. Takk for all tålmodighet og støtte.

Takk til våre kjære toåringer og hverdagshelter har gitt oss øyeblikk fylt av realisme og kjærighet.

Til slutt ønsker vi å takke hverandre for et godt og enestående samarbeid bestående av tålmodighet, humor, lærerike diskusjoner og ikke minst oppmuntring.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Viktigheten av å studere foreldresamarbeid	2
1.2	Meklingsordningen i Norge.....	3
1.2.1	Forskningen tyder på at mekling fremmer foreldresamarbeid	4
1.3	Avgrensning og struktur	5
1.4	Begrepsavklaring	6
1.4.1	Foreldreansvar	6
1.4.2	Bosted.....	7
1.4.3	Samvær.....	7
2	Foreldresamarbeid.....	8
2.1	Definisjon foreldresamarbeid (coparenting).....	8
2.2	Ulike samarbeidsformer	9
2.2.1	Stabilitet og endring i samarbeidsgruppene	10
2.3	Familiestruktur.....	11
2.3.1	Systemisk familieteori.....	11
2.4	Hva kan fremme og svekke et foreldresamarbeid?	12
2.4.1	Egenskaper ved foreldrene	12
2.4.2	Konflikt - en potensiell utfordring for foreldresamarbeidet.....	13
2.4.3	Nye kjæresten, geografisk avstand og økonomi - andre potensielle utfordringer for samarbeidet.....	14
3	Metode.....	16
3.1	Design.....	16
3.1.1	Intervjuene.....	17
3.2	Deltakere.....	17
3.3	Utvalgets representativitet	18
3.4	Metodiske grep i analysene	18
3.4.1	Operasjonalisering av tre samarbeidsgrupper	18
3.4.2	Samværs- og bostedsavtaler	20
3.4.3	Operasjonalisering av konfliktvariabel	21
3.4.4	Analyser	21
4	Resultater.....	22

4.1	Deskriptive trekk	22
4.1.1	Antall felles barn og barnas alder.....	22
4.1.2	Særkullsbarn.....	22
4.1.3	Foreldrenes alder	23
4.1.4	Utdanningsnivå.....	23
4.1.5	Beskjeftigelse	24
4.1.6	Bolengde.....	25
4.2	Forskjell knyttet til meklingsprosessen og foreldrenes retrospektive vurdering av meklingen	25
4.2.1	Meklingstype.....	25
4.2.2	Antall meklingsamtaler.....	26
4.2.3	Vurdering av meklingen.....	27
4.3	Hvordan artet foreldresamarbeidet seg?	28
4.3.1	Foreldrenes opplevelse av samarbeidet.....	28
4.3.2	Samarbeid om oppfølging av omsorgssider	31
4.3.3	Samværs- og bostedsløsninger	32
4.3.4	Konflikt og samarbeid	36
5	Diskusjon.....	39
5.1	Begrensninger i studien	39
5.2	Demografiske kjennetegn ved foreldrene.....	39
5.3	Foreldresamarbeidet i tiden etter brudd.....	41
5.3.1	Foreldresamarbeidets uttrykk - ulike samarbeidsmønstre.....	41
5.3.2	Hvordan skal tiden med barna fordeles og hvem skal barnet bo hos?	43
5.4	Hvordan forstå foreldresamarbeidet?	45
5.4.1	Bruddprosessen	46
5.4.2	Rollefordeling.....	47
5.4.3	Psykiske vansker og problemer hos en av foreldrene - samarbeid for enhver pris?.....	51
5.4.4	Meklingsprosessen	52
	Litteraturliste	55
	Vedlegg	61
	A	61
	B	71

1 Innledning

Hva skjer i tiden etter et samlivsbrudd? Når par med felles barn skiller lag avsluttes deres liv som samlivspartnere, mens relasjonen som foreldre skal fortsette. Avslutningen av et samliv kan ses på som en prosess som strekker seg over en lengre periode. Prosessen kan starte i samlivet og vare flere år etter at bruddet er juridisk bekreftet. Et samlivsbrudd kan innebære mange og omfattende endringer. I fortsettelsen kan det ligge flere utfordringer for både foreldre og barn. Det foreligger en mengde forskning om betydningen av meklingsordningen og hvordan mekling bidrar til å redusere omfanget av konflikter og øke foreldres tilfredshet av samarbeid (Ekeland 2010, Emery, Sbarra & Grover 2008, Gulbrandsen & Tjersland 2010, Hahn & Kleist 2000, Ådnanes, Haugen, Jensberg, Lossius Husum & Rantalaiho 2011 a,b). Den implisitte hensikten med obligatorisk mekling er blant annet å bedre samarbeidet mellom foreldrene da dette har en direkte effekt på barnas mentale helse. Det er bred enighet om at et godt foreldresamarbeid har betydning for barns tilpasning og utvikling (Ahrons 1994, Ekeland 2010, Moxnes 2003). Det har blitt rettet økt fokus på tiden etter bruddet og samarbeidet som formes. Tjener meklingen dens implisitte intensjon om å legge til rette for at et godt samarbeid kan etableres? Hvem er foreldreparene som får til et godt samarbeid og hvem er de som ikke gjør det, og skiller de seg fra hverandre som gruppe? På sikt kan det tenkes at økt kunnskap om slike forhold kan implementeres i meklingsstilbudet slik at tilbudet i større grad kan spisses mot familiers ulike behov.

Denne hovedoppgaven er blitt gjennomført som del av en større longitudinell studie om foreldremekling og metodeutvikling for mekling ved konfliktfylte saker (FORM-prosjektet/studien). En del av FORM-studien har hatt et særlig fokus på samvær og samarbeid i etterkant av samlivsbrudd. I denne delen av studien ble foreldrene fulgt opp 18 måneder etter endt mekling. Det er særlig denne delen av studien som har inspirert oss til å fokusere på foreldresamarbeidet i tiden etter samlivsbruddet.

1.1 Viktigheten av å studere foreldresamarbeid

Flere og flere barn opplever at foreldrene skiller lag. I 2010 opplevde over 10 000 barn foreldrenes skilsmisse og 13 200 barn opplevde at foreldrene tok ut separasjon (Statistisk sentralbyrå, 2010). Både i media og innen forskning har det blitt et økt fokus på hva foreldres samlivsbrudd kan medføre for barna som blir involvert (Rød, Ekeland & Thuen 2008). For de fleste barn betyr dette en enorm endring i det livet de tidligere har kjent til. Selv om det går bra med mange av barna som berøres av samlivsbrudd har det i flere studier blitt vist at som gruppe kom barn med skilte foreldre dårligere ut på ulike psykososiale faktorer, som skoleprestasjoner, psykologisk tilpasning og sosial kompetanse (Amato & Keith 1991, Amato 2000, 2001). Det har også blitt vist at barn av separerte/skilte foreldre hadde flere atferdsproblemer, særlig aggressiv og antisosial atferd, enn barn som hadde foreldre som forble sammen (Fergusson, Dimond & Horwood, 1986). I et utvalg bestående av norske ungdom fant Størksen (2006 b) at som gruppe utviste de som hadde opplevd foreldrenes samlivsbrudd flere symptomer på angst og depresjoner, mindre tilfredshet, flere skoleproblemer og lavere selvbilde åtte år etter at foreldrene hadde skilt lag. Hansagi, Brandt og Andrèasson (2000) fant i en studie at foreldrenes skilsmisse var assosiert med lavere psykologisk og sosial helse i ungdomsårene og senere i livet.

Amato (2010) har påpekt at i stedet for å reise spørsmålet *om* samlivsbrudd påvirker barn, er det mer hensiktsmessig å fokusere på *hvordan* og under *hvilke* konsekvenser dette kan påvirke barn positivt eller negativt. Det ser ut til at det finnes ulike risikofaktorer som påvirker i hvor stor grad barn får problemer etter foreldrenes samlivsbrudd. Rød et al. (2008) har vist til konflikter mellom foreldre i etterkant av samlivsbrudd som en av de viktigste risikofaktorene for problemutvikling hos barn. Flere andre viser også til konflikt som en av hovedbidragsyterne når det gjelder tilpasningsproblemer hos barn i tiden etter foreldrenes samlivsbrudd (Moxnes 2003, Størksen 2006 b). Rød et al. (2008) intervjuet barn av foreldre som hadde vært i rettssak ved barnefordelingssaker og som hadde høyt konfliktnivå. De fant gjennomgående at barna hadde hatt markerte følelsesmessige reaksjoner, dette viste seg særlig ved aggressive, engstelige og depressive følelser, så vell som skam og skyldfølelse. Selv mange år etter foreldrenes samlivsbrudd fant de at barna opplevde foreldrenes brudd og høye konfliktnivå som belastende for deres livssituasjon.

Mange barn opplever begrenset kontakt med en av foreldrene etter samlivsbrudd, og ofte er dette far. Det har blitt ansett som en av de mest uheldige konsekvenser et samlivsbrudd kan ha

og blitt beskrevet som en risikofaktor for barnas psykiske helse (Carr 2006, Dahlhaug 2001). Cheadle, Amato og King (2010) kom frem til fire ulike gruppering av fedre og hvor mye kontakt de opprettholdt med barna etter samlivsbrudd. De to største gruppene fedre hadde enten beholdt mye kontakt med barna etter bruddet eller hadde en stabil lav deltagelse i barnas liv. Det var noen fedre som fikk en gradvis redusert kontakt med barna ettersom tiden gikk og noen som stadig ble mer involvert. De viste til faktorer som alder på barna, hvorvidt foreldrene hadde vært gift og geografisk avstand mellom bopelene som viktig for hvor mye kontakt fedrene hadde med barna i etterkant av samlivsbruddet.

Moxnes (2003) har vist at foreldre som utøver et godt samarbeid og som har som mål å gjøre skilsmissen så skånsom som mulig for barna i stor grad mildner det sosiale stresset og reduserer tapet av sosiale og økonomiske ressurser. Forskning har tydet på at det som har betydning for barns psykososiale utvikling etter foreldres samlivsbrudd først og fremst er kvaliteten på den omsorgen foreldrene gir barna, og graden av samarbeid mellom foreldrene (Haaland 2002). Det kan forstås som at barn av foreldre som finner gode måter å samarbeide i mindre grad vil bli utsatt for mulige stressbelastninger og redusere faren å utvikle psykiske problemer i tiden som kommer. Størksen (2006 a) har oppfordret foreldre til å legge alt til rette for et godt foreldresamarbeid og skåne barna fra eventuelle konflikter.

Hvordan foreldre mestrer foreldresamarbeidet etter samlivsbruddet ser altså ut til å være av stor betydning for barnas psykologiske utvikling og tilpasning. Forskning på hvordan foreldre samarbeider er med andre ord viktig for å få økt kunnskap om hva som skiller dem som får til et positivt samarbeid versus dem som i større grad sliter. Kunnskap om dette kan fungere forebyggende og kan være med å fremme en så god som mulig overgang til livet etter skilsmissen for foreldrene, og ikke minst for barna.

1.2 Meklingsordningen i Norge

Meklingens funksjon har forandret seg betydelig de siste tiårene. Tidligere fokus bar preg av at mekling skulle være en slags reparasjon av samlivet. I meklingen skulle man utforske hvorvidt det var muligheter for å fortsette det samlivet man vurderte å bryte ut av.

Foreldremeklingen i dag har fokus på å komme frem til avtaler om foreldreansvar, fast bosted for barn og type samværsordninger. Dette gjelder alle foreldre med barn under 16 år uavhengig om de har vært gift, samboere eller ikke har bodd sammen. En kan si at fokuset har

gått fra å være fortidsorientert til heller å bli orientert rundt fremtiden. Avtalene som lages i mekling skal helst utformes skriftlig og foreldrene får utstedet en meklingsattest. Meklingsattesten skal foreligge når man sender inn søknaden om separasjon ved ekteskapsbrudd. I tillegg er det pålagt med meklingsattest for foreldre som ønsker å ta spørsmål om foreldreansvar, samvær eller bosted opp for domstolen (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008).

Et av målene med dagens meklingsordning er å sikre et godt fremtidig foreldresamarbeid, med barnets beste i fokus (Ådnanes et al. 2011 b). Det er obligatorisk at begge parter møter til minimum en meklingstime. Etter dette blir det gitt tilbud om ytterligere tre meklingstimer. Hvis foreldrene etter fire timer ikke har kommet frem til en avtale, kan de tilbys inntil tre meklingstimer til dersom mekler mener dette kan hjelpe foreldrene til enighet. Ved skilsmisse møter foreldrene til mekling etter ekteskapsloven § 26, ved samboerbrudd følges lov om barn og foreldre, § 51, tredje ledd. I saker hvor foreldre vurderer å gå til rettssak vedrørende spørsmål om foreldreansvar, bosted eller samvær, såkalte barnefordelingssaker, møter de i mekling etter lov om barn og foreldre, § 51, første ledd.

Foreldre med barn under 16 år skal altså møte til mekling ved samlivsbrudd. Det er noen få unntak som løses fra dette. Det kan være saker hvor det kreves skilsmisse på grunn av overgrep eller hvor ekteskapet oppløses fordi det er inngått mellom nære slektninger, bigami eller når vergen reiser oppløsningssak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008).

1.2.1 Forskningen tyder på at mekling fremmer foreldresamarbeid

I Norge er det som sagt obligatorisk å møte til mekling. I mange land forekommer mekling som et frivillig alternativ til rettsvesenet. Det foreligger en rekke studier som har sammenlignet prosessene hvor foreldre har vært i mekling med foreldre som har funnet løsninger med hjelp av rettslige prosesser. Gulbrandsen og Tjersland presenterte i 2010 en oversikt over hva effektstudier på dette feltet har vist. De konkluderte med at samlet sett indikerte funn at det ble laget flere avtaler i mekling, avtalene som ble inngått innebar stort sett mer involvering fra begge foreldrene, foreldrene opplevde bedre kommunikasjon seg i mellom og et bedre samarbeid enn ved rettslige prosesser. Foreldrene i mekling opplevde også å være mer tilfredse med selve meklingsprosessen. Samlet indikerte dette at mekling kan bidra til å legge et bedre grunnlag for et velfungerende foreldresamarbeid enn rettsprosesser.

En studie av Kelly (1991) har vist til en positiv effekt av mekling fremfor rettsvesenet både under bruddprosessen, men også et år etter bruddet. Funnene innebar en lavere grad av konflikt i bruddprosessen som vedvarte et år etter, mer kontakt og kommunikasjon mellom foreldrene, og en mer positiv innstilling til den tidligere partneren. Selv om tendensen ikke var langvarig ut over det første året, tydet resultatene på at foreldrene som møtte til mekling i større grad fikk hjelp til å samhandle på en mer positiv måte. Emery, Laumann-Billings, Waldron, Sbarra og Dillon (2001) har foretatt en oppfølgingsstudie av foreldre som ved randomisering møtte til mekling eller rettsvesenet etter samlivsbrudd. De har fulgt disse familiene over en periode på tolv år og viser til at foreldrene som var i mekling fortsatt etter 12 år hadde et bedre samarbeid om barna basert på mer fleksibilitet enn ved rettsprosess. Foreldrene som hadde vært i mekling viste også et mer velfungerende samarbeid seg i mellom ved at de hadde mer kontakt med hverandre og mer kontakt med barna.

1.3 Avgrensning og struktur

Som nevnt viser forskning at foreldresamarbeid i etterkant av brudd har betydning for barns helse og utvikling, og at mekling kan bidra til et bedre samarbeid. Hovedmålet med denne oppgaven er å belyse hvordan foreldresamarbeidet tar form i etterkant av samlivsbrudd og mekling. Med utgangspunkt i FORM-prosjektet og oppfølgingsstudien sine databaser ble forskningsspørsmålene forsøkt besvart. For å forstå samarbeidet mellom foreldrene bedre ble det definert tre samarbeidsgrupper. Formålet med gruppene var å beskrive og nyansere hvordan samarbeidet tok form. Var det ulike kjennetegn ved de ulike samarbeidsgruppene? Kunne det identifiseres mulige risikofaktorer ved de foreldrene som samarbeidet dårligst? Vi var nysgjerrige på hvordan kjerneutvalget så ut og hva som var likheter og forskjeller mellom de som var fornøyde, delvis fornøyde og misfornøyde med foreldresamarbeidet. De spesifikke problemstillingene for oppgaven ble definert på følgende måte:

1. Hva kjennetegner kjerneutvalget og de som samarbeider godt og dårlig etter samlivsbrudd?
 - 1.1. Kan det identifiseres forskjeller i ytre kjennetegn mellom ulike samarbeidsgrupper?
 - 1.2. Er det forskjeller knyttet til meklingen og meklingsutfall mellom ulike samarbeidsgrupper?

2. Hvordan arter foreldresamarbeid seg etter samlivsbrudd i FORM-utvalget?
3. Hvordan kan forskjeller og likheter i foreldresamarbeid forklares og forstås?

Problemstilling en og to vil bli besvart i resultatdelen med utgangspunkt i kvantitativ data og med noen utfyllende kommentarer fra foreldrene. Den tredje problemstillingen vil bli drøftet i diskusjonsdelen med vekt på relevant litteratur sett i sammenheng med våre funn.

1.4 Begrepsavklaring

Begrepet samarbeid blir brukt om hvordan foreldre arbeider sammen for å fortsette å ivareta omsorgssider hos barna etter et samlivsbrudd. Samarbeid og foreldresamarbeid vil bli brukt om hverandre i denne oppgaven. Ulike definisjoner av begrepet vil bli gjort rede for senere i innledningen. I oppgaven vil en rekke andre begreper angående hvem av foreldrene som skal ha hovedansvaret for barna, hvor barna skal bo og hvor mye tid hver av foreldrene skal tilbringe med barnet bli omtalt. Det vil nedenunder bli gitt en begrepsavklaring av disse.

1.4.1 Foreldreansvar

Foreldreansvar beskrives som den rett og plikt foreldrene har til å bestemme over barnet i personlige forhold. Barnets behov og interesser skal være styrende for hvordan foreldreansvaret utøves. Den eller de som har foreldreansvaret skal gi barnet en forsvarlig oppdragelse og forsørgelse (Lov om barn og foreldre § 30). I denne paragrafen vises det også til at barnet ikke skal bli utsatt for vold eller fysisk avstraffelse som del av oppdragelsen. Paragraf 31 i barneloven viser til at når barnet har utviklet egne synspunkter skal foreldrene høre på hva barnet mener om saken før de tar en avgjørelse. Det skal vektlegges hva barnet mener alt etter hvor gammelt og modent barnet er. Når barnet har fylt 7 år, skal det få si sin mening før det blir tatt avgjørelser om personlige forhold for barnet. Når barnet er fylt 12 år skal det legges *stor* vekt på hva barnet mener. Det vanligste i dag er at foreldrene velger å ha et felles foreldreansvar etter samlivsbrudd. Det vil i praksis si at begge foreldrene tar del i overordnede beslutninger som angår barnet.

1.4.2 Bosted

Begrepet bosted innebærer hvem av foreldrene barnet har bostedsadresse hos. Foreldrene kan velge at barnet skal ha bosted hos mor, hos far eller delt bosted. Bosted innebærer beslutninger om maktforhold og har økonomiske implikasjoner. Den av forelderen barnet har bostedsadresse hos kan treffe beslutninger om barnets hverdag uten at den andre nødvendigvis samtykker (dette kan for eksempel gjelde valg av barnehage). Ved delt bosted deler foreldrene beslutningsmyndigheten over spørsmål av denne type (Gulbransen & Tjersland, 2009). Skatteklasse 2 gis til den som barnet bor hos.

1.4.3 Samvær

Samvær omhandler tiden barnet tilbringer hos hver av foreldrene. Begge foreldrene har krav på samvær med barnet med unntak av saker hvor dette ikke anses å være til barnets beste. Det er foreldrene selv som avtaler omfanget av samværet ut i fra hva de mener er det beste for barnet. Det finnes ulike samværsordninger. Noen av de vanligste betegnelse, og som også benyttes i FORM-prosjektet, er mindre enn vanlig samvær, vanlig samvær, utvidet samvær og 50/50 samværsordning. Vanlig samvær defineres i barneloven § 44 som en ettermiddag i uken med overnatting, annenhver helg, til sammen tre uker i sommerferien og annenhver høst-, jule-, vinter- og påskeferie. Mindre enn vanlig samvær vil si at den ene forelderen har mindre samvær enn ved vanlig samværsordning. En 50/50 samværsordning vil si at begge foreldrene har like mye samværstid med barnet. Utvidet samvær er at den ene forelderen har mer samvær enn ved vanlig ordning men allikevel ikke fullt ut en 50/50 løsning. Det kan eksempelvis være en 40/60 samværsordning. I oppgaven videre vil mindre enn vanlig og vanlig samværløsning bli omtalt som reduserte samværsordninger. Utvidet samværsordninger og 50/50 løsninger vil bli omtalt som omfattende samværsordninger.

2 Foreldresamarbeid

2.1 Definisjon foreldresamarbeid (coparenting)

I faglitteraturen har samarbeid mellom foreldre fått noe ulikt innhold. En definisjon det ofte refereres til er Ahrons (1981) engelske uttrykk *coparenting*. I dette ligger det en fortsettelse av en relasjon mellom foreldre hvor begge fortsetter å delta i omsorgen til barna. En mer omfattende definisjon er hvordan Ganong og Coleman (2004) har beskrevet foreldresamarbeid. De vektla at begge foreldrene skulle være involvert i beslutninger vedrørende barna når det gjaldt områder som skolegang, helse, religion og fritidsaktiviteter. Videre la de vekt på at foreldresamarbeid omfatter ivaretagelse av barnas fysiske, emosjonelle, sosiale, mentale og religiøse behov når barnet og forelderen er sammen. Ganong og Colman presiserte i definisjonen at samarbeid ikke nødvendigvis omfatter at foreldrene må samhandle i oppdragelsen av barnet, men at det forutsetter en viss grad av kontakt mellom dem og en viss grad av interaksjon mellom hver av foreldrene og barnet. Moxnes (2003) har definert foreldresamarbeid som i hvilken grad foreldre deler omsorgsarbeidet, hvor mye og hva slags kontakt det er mellom foreldrene, hvem som bestemmer hva, og hvor fornøyde de er med samarbeidet. En nødvendig betingelse for å kunne si at foreldre samarbeider, mente hun, er at begge foreldrene har kontakt med barna og at det er kontakt mellom foreldre. Denne ligner Ganong og Colman sin forståelse, men Moxnes har i større grad vektlagt samhandling mellom foreldrene. Den praktiske utførelsen kommer mer til uttrykk, mens Ganong og Colman har fokusert mer på prosessen før utførelsen av oppdragerollen. Foreldresamarbeidet kan ses på som en interaksjon mellom to samarbeidende parter. I følge Koch (2007) forutsetter et samarbeid to parter, enten samarbeider begge, eller så samarbeider ingen. Koch fokuserte på hva som kan være *godt nok* foreldresamarbeid. Hun har uttrykt en skepsis til samarbeid som begrep fordi det ofte knyttes forventninger om at foreldre som har skilt lag skal måtte være vennlig og hyggelig med hverandre, at man skal være enig, og at det helst skal gå knirkefritt uten konflikter. I mange tilfeller er det ikke slik og at det også kan være greit. Hun har lagt vekt på at det kan være mer realistisk og fornuftig å erstatte dette samarbeidsidealet med en forretningsrelasjon som innebærer at man ikke nødvendigvis må like den andre parten, men mer at man har felles sjef og felles mål for jobben, og man er satt til å løse en oppgave sammen. I et foreldresamarbeid vil den felles oppgaven være praktisk tilretteleggelse rundt barna. Målet vil være å gjøre livet mest mulig oversiktlig for barna.

Dette betrakter hun som et *godt nok* samarbeid. Hun viser også til at i familier hvor det er store konflikter mellom foreldrene kan det være bedre for barna at foreldrene har tilstrekkelig med geografisk avstand slik at konflikten begrenser seg av seg selv.

2.2 Ulike samarbeidsformer

Ahrons (1994) har med bakgrunn i en langtidsundersøkelse av familierelasjoner etter samlivsbrudd beskrevet hvordan 98 foreldrepar håndterte foreldresamarbeidet i tiden etter bruddet. Hun har kategorisert foreldrene i fem ulike samarbeidsgrupper ut fra mengde samhandling foreldrene hadde med hverandre og kvaliteten på samhandlingen. Hun har definert disse som *virkelige venner*, *korrekte kolleger*, *sure samhandlere*, *kampkåte krigere* og *splittet spann*.

Virkelige venner hadde utstrakt samhandling og god kommunikasjon. Dette var foreldre som beholdt en nær vennerelasjon i tiden etter bruddet. Foreldre i denne gruppen opplevde vennskapet deres som den store styrken i samlivet. De mestret rett og slett bedre å være venner enn å være kjærester. Samlivsbruddene var ikke preget av bitterhet og splid og foreldrene beholdt kontakten med hverandres familier og venner i tiden etter bruddet. Foreldrepårene representerte det man kanskje kan betrakte som det ideelle samlivsbruddet, historiene som i media blir løftet frem som de vellykkede skilsmissehistoriene. Foreldrene feiret høytider sammen, spiste middag sammen opptil flere ganger i uken og Ahrons har beskrevet at noen til og med reiste på ferie sammen. For mange kunne det være vanskelig å forbli *virkelig venner* i det lange løp. Ting kunne kompliseres når nye partnere kom til og nye familierelasjoner ble dannet.

Korrekte kolleger hadde middels grad av samhandling og god kommunikasjon. Foreldre i denne gruppen var som oftest ikke nære venner, men opplevde allikevel stort sett å få til et godt samarbeid når det gjaldt forhold som omhandlet barna. Det var forskjell på hvor mye kontakt foreldrene hadde, men et fellestrekk som preget samarbeidet var fleksibilitet. Ahrons har beskrevet at de stort sett var kompromissvillige og vekslet på å ha barna i høytider og ferier. Foreldrene kunne ha noen konflikter seg i mellom, men det var sjeldent snakk om store og bitre uenigheter og krangler. Et hovedkjennetegn ved de *korrekte kollegene* var at de evnet å holde ting fra hverandre. De skilte mellom det som angikk relasjonen dem i mellom og det som angikk foreldreskapet, og satt barnas beste foran personlige anliggende. De holdt som

regel kontakt med hverandre hovedsaklig for barnas skyld, ikke fordi de ønsket å fortsette å være venner etter bruddet.

Sure samhandlere hadde middels samhandling, men dårlig kommunikasjon. Foreldrene opprettholdt kontakten med hverandre utelukkende på grunn av barna. Kjennetegn ved denne gruppen var at foreldre i langt større grad enn i de to andre gruppene slet med håndteringen av konflikter. Det var mye sinne mellom foreldrene og stemningen dem imellom kunne karakteriseres som anspent og fiendtlig. Barna ble ofte involvert i foreldrenes opphetede diskusjoner.

I foreldregruppen definert som *kampkåte krigere* var det dårlig kommunikasjon så vell som dårlig samhandling. I denne gruppen var det minimalt med samhandling. I den grad foreldrene kommuniserte med hverandre var det oftest snakk om høylytte krangler og gjennomgripende konflikter. Mange hadde vært flere runder i retten, og det var ofte trukket inn en tredjepart som for eksempel advokat, venn eller et barn, som støttespiller og dommer. Disse foreldrene beskrev et samliv som hadde bestått av store konflikter og hadde få gode minner fra ekteskapet. I mange tilfeller gikk det årevis før de kom frem til avtaler om samvær og bosted.

Den siste samarbeidsgruppen, *splittede spann*, besto av foreldrepar hvor all kontakt var brutt. Den ene parten hadde ikke lenger noen deltagelse i det forlengede foreldreskapet til barna. Dette var altså aleneforeldrefamilier. Forelderer som ikke lenger var til stede kunne ha ekskludert seg selv eller det kan ha vært så vanskelige forhold til grunn at han/hun ikke lenger hadde noen rett til samvær med barnet.

2.2.1 Stabilitet og endring i samarbeidsgruppene

Da Ahrons intervjuet foreldrene på ny flere år etter bruddet så hun at det var forskjell i hvor mye endring og stabilitet det hadde vært i de ulike gruppene. Blant de *virkelige vennene* hadde det vært endringer fem år senere. En tredjedel kunne da bedre karakteriseres som *korrekte kolleger*, en annen tredjedel *sure samhandlere* og et par var blitt *kampkåte krigere*. Blant de *korrekte kollegene* var det større grad av stabilitet. Rundt 75 % av foreldrene forble i denne gruppen også fem år etter skilsmissen. De *sure samhandlerne* fordelte seg noe ulikt i ettertiden, en tredjedel var fortsatt *sure samhandlerne*, en tredjedel var blitt *korrekte kolleger*, mens den siste tredjedelen enten kunne karakteriseres som *kampkåte krigere* eller *splittet*

spann. Blant de *kampkåte krigerne* viste det seg at nesten to tredjedeler forble i denne gruppen gjennom hele perioden. Majoriteten av den siste tredjedelen var blitt *korrekte kolleger*. Ahrons har med dette vist at foreldresamarbeid i tiden etter samlivsbrudd er i stadig forandring selv om noen samhandlingsmønstre så ut til å være mer stabile enn andre. Endringer i tiden etter bruddet som etablering av nye roller og inntog av nye familiemedlemmer kan være med å prege et foreldresamarbeid.

2.3 Familiestruktur

Familiestruktur refererer til organiserte mønstre som styrer familiens interaksjon. Strukturen omfatter på hvilken måte oppgaver i systemet leder til subsystemer, samt på hvilken måte enhetene koordineres. Familiestrukturen styrkes av forventninger som etablerer regler for familien. Endringer i den underliggende familiestrukturen vil ha stor betydning for hvordan familien interagerer (Nichols, 2008). Hva skjer når familier brytes opp ved samlivsbrudd? Familiesystemet utfordres og familiestrukturen endres. Spørsmål om hvem som deltar i familien, hvilke oppgaver og roller hver enkelt har kan fremstå som uklart og må besvares på ny.

2.3.1 Systemisk familieteori

Minuchin (1974) har definert familiestrukturen som bestående av usynlige krav som organiserer hvordan familiemedlemmer interagerer. Familien beskrives som et system som opererer gjennom ulike transaksjonsmønstre. Dette kan for eksempel være hvem smører matpakker, hvem skifter bleier og hvem skal kjøre til fotballtrening. Når dette er etablert er det klart hvem som gjør hva, men når dette er nytt kan det oppstå uklarheter om rollefordelingen. Deler foreldrene på slike daglige oppgaver eller blir det den enes ansvar? Gjentakelser av transaksjoner etablerer mønstre som består av føringer for *hvordan*, *når* og *hvem* man skal forholde seg til og gir en form for forutsigbarhet. Det er disse mønstrene som understøtter selve familiesystemet. Transaksjonsmønstrene er med på å regulere familiemedlemmenes atferd. Mønstrene opprettholdes av to styrende systemer hvor det ene viser til universelle regler som tjener familieorganiseringen, mens den andre omfatter felles forventninger hos familiemedlemmene. Minuchin har beskrevet ulike interpersonlige grenser mellom de forskjellige undergruppene som definerer hvem som deltar og hvordan deltagelsen skal forløpe. Grensene har som oppgave å beskytte differensiering av de ulike systemene i en

familie. Disse kan være diffuse, uklare og rigide. Eksempelvis kan det ofte være slik at en mor-barn relasjon er preget av uklare grenser særlig når barna er små, mens en far-barn relasjon oftere er preget av rigide grenser. Familiesystemet beskrives som motstandsdyktig mot endringer og når det oppstår ubalanse i systemet opplever familiemedlemmer at andre i familien ikke oppfyller sine forpliktelser. Endringer som fungerer godt forutsetter at familien kan forandre seg uten å miste en opplevelse av kontinuitet. Hva skjer når familien opplever et samlivsbrudd? Hvilke grenser og roller har den enkelte familie etablert og hvordan etableres dette på ny? På hvilken måte vil det påvirke foreldresamarbeidets form? Det vil vi komme tilbake til under drøftingen.

2.4 Hva kan fremme og svekke et foreldresamarbeid?

2.4.1 Egenskaper ved foreldrene

I en oversiktsartikkel fra Amato (2000) ble det vist til ulike beskyttelsesfaktorer som fremmer rask og god tilpasning etter skilsmisse. Foreldrenes utdanningsnivå og beskjeftigelse, støtte fra ny partner og det å være den av partene som tok initiativ til bruddet var faktorer som viste å ha betydning. Moxnes og Winge (2000) har kommet frem til ulike forhold som kan svekke eller styrke omfanget av foreldreskapet og tilfredshet med foreldresamarbeidet. De fant ingen forskjeller mellom ulike alders -og stillingskategorier, men at det var flere med høy utdanning som hadde omfattende deling av foreldreskapet. Mødre som fortalte om omfattende deling av arbeid i hjemmet fortalte oftere om en omfattende deling av foreldreskapet etter bruddet enn mødre som fortalte at det meste av arbeidet ble gjort av dem selv. Mødre som fortalte om en partner som bidro på hjemmebane under ekteskapet var de som var mest fornøyde med samarbeidet. Fedre som fortalte om en deling viste en tendens til å være mest misfornøyde med samarbeidet i tiden etter. Moxnes og Winge fant også en sammenheng mellom årsak til brudd, initiativ til brudd og hvem som bestemte fordelingen av foreldreansvaret med både omfang og tilfredshet av samarbeidet. For mødre hadde årsaker som vold, økonomiske problemer og alkoholproblemer hos fedrene en negativ effekt for omfanget av foreldreskapet og tilfredshet av samarbeidet. Foreldre som hadde tatt en felles beslutning om brudd økte sannsynligheten for både omfang av samarbeid og tilfredshet, mens der beslutningene ikke var felles var det ofte motsatt. Når antall år etter bruddet økte ble omfanget av foreldreskapet redusert.

2.4.2 Konflikt - en potensiell utfordring for foreldresamarbeidet

Det har vært et omfattende fokus på betydningen av konflikter mellom foreldrene både under og etter samlivsbruddet. Siden dette er en oppgave med fokus på foreldresamarbeid hvor flere forhold belyses ønsker vi her å fokusere på hvordan konflikter mellom foreldre kan være til hinder for samarbeidet. Konflikter mellom foreldre er en sentral forklaring på hvorfor mange foreldre har vansker med å etablere et godt samarbeid. For noen foreldre har konfliktene sin opprinnelse tilbake til samlivet, for andre oppstår det i bruddprosessen, men det kan også være at problemene oppstår som en effekt av at samarbeidet ikke er funksjonelt.

Konflikttemaene handler ofte om tema relatert til bo -og samværsordninger, utføring av foreldrerollen, barnas relasjon til ny samboer, overtagelse av bolig, bidrag, barnetrygd og skattekasse, og interpersonlige forhold mellom foreldrene (Amato 2000, Gulbrandsen & Tjersland, 2011). Gulbrandsen og Tjersland (2009, 2011) fant at nesten en fjerdedel av foreldrene i deres studie hadde høyt konfliktnivå. Det ble påvist at i gruppen med høy grad av konflikt hadde minst én av foreldrene liten eller ingen tro på at de ville komme frem til tilfredsstillende avtaler gjennom meklingen. Dette sto i stor kontrast til foreldregruppen med lavt konfliktnivå hvor begge foreldrene hadde tro på å komme frem til akseptable løsninger sammen. I likhet med disse funnene i FORM-studien har andre studier vist lignende tendenser. Ballard, Holtzworth-Munroe, Applegate og D'Onofrio (2011) fant blant annet at høy grad av konflikt var assosiert med mindre enighet i mekling. Ådnanes et al. (2011) fant at grad av konflikt hadde betydning for om foreldrene inngikk avtaler. Barnefordelingssaker hadde et betydelig høyere konfliktnivå enn ekteskap- og samboersaker. Dette gjaldt selv i de saker hvor foreldrene hadde kommet frem til en avtale. Ådnanes et al. fant også at innholdet i konfliktene varierte avhengig av meklingstype. I barnefordelingssaker hvor avtale ikke ble oppnådd var foreldrene oftere uenige om samvær, kommunikasjon om barnet, barnets ønsker og behov, barneoppdragelse og praktisering av ordninger knyttet til høytider og ferier. I ekteskapsakene var konfliktene oftere knyttet til fast bosted, økonomi, konflikt i forbindelse med ny partner. Dette indikerte en sammenheng mellom sakstype, avtaleinngåelse og grad av konflikt.

I en oppfølgingsstudie gjort av Sbarra og Emery (2005) ble det funnet at selv flere år etter skilsmisse var det en del foreldre som opplevde pågående uenigheter med tidligere partner. Stort sett alle foreldrene beskrev god tilpasning etter skilsmissen, selv i de sakene hvor

konflikter ble beskrevet. Mødrene rapporterte oftere om konflikter enn det fedrene gjorde. Noen foreldre var fortsatt preget av fiendtlige følelser ovenfor den tidligere partneren.

Nordhelle (2007) har beskrevet hvordan konflikter næres av hvordan ekspartnerne forsto (eller ikke forsto) hverandre og hvordan dette kunne sette i gang typiske reaksjons- og handlingsmønstre hos foreldre. Hun har påpekt at problemer mellom foreldrene stort sett handler om at den ene eller begge ikke føler seg sett, hørt, forstått eller verdsatt. Dette kan føre til at ulike angreps- og forsvarsmekanismer blir satt i gang og kan være med å opprettholde eller skape mulighet for nye stridstema. Evnen til å sette seg inn i den andres tanker og følelser blir svekket. Foreldre i konflikt blir mest opptatt av sitt eget perspektiv noe som kan være til hinder for samarbeidet. Det kan for mange foreldre bli vanskelig å løse hverdagslige utfordringer og fokuset blir i stedet på hvem sin virkelighet som er riktig.

I noen parforhold er konfliktnivået så høyt og gjennomgripende at det har negative konsekvenser for barna. Studier har vist at i slike tilfeller kan samlivsbrudd ha en positiv effekt for barnas utvikling (Amato 2000, Amato 2010).

2.4.3 Nye kjærestes, geografisk avstand og økonomi - andre potensielle utfordringer for samarbeidet

Et samlivsbrudd innebærer ofte mange endringer for voksne og barn. Som tidligere beskrevet vil forandringer av familiestrukturen være en omfattende endring i livet. Også forhold som endret økonomi, nye/nytt bopel og geografisk avstand mellom hjemmene kan påvirke foreldresamarbeidet. Vi vil nedenunder se mer på dette.

Nye familiestrukturer og medlemmer kan komplisere samarbeidet mellom foreldrene. Spesielt nye partnere kan vanskeliggjøre samarbeidet, men også forsterke såre og vonde følelser knyttet til bruddet. Tjersland (1993) fant at en stor andel foreldre (92 %) i Østensjøstudien hadde vært involvert i nye kjæresteforhold 15 måneder etter samlivsbruddet. Dette gjaldt i mange tilfeller begge foreldrene (71 %). Blant omlag halvparten av foreldrene var forholdet til den tidligere partneren avklart, mens det for noen fremdeles var uavklart. Nye kjærestes før meklingsstart var forbundet med større vansker enn om foreldrene fikk nye partnere senere. Nye partnerforhold påvirket hvordan foreldrene la til rette for samarbeidet. Mødre som var i et nytt forhold ved meklingsstart viste tendenser til å sikre at fedrene opprettholdt samvær med barna, og mange av kvinnene var opptatt av å unngå en kamparena om barna. Samtidig var mødrene

opptatt av å sikre egne interesser, barnas og fedrenes. Fedrene som hadde inngått i et nytt forhold ønsket ofte lite samvær og fleksibilitet i ordningene, selv om det også var unntak med fedre som ønsket mer samværstid.

Moxnes og Winge (2000) fant i sin studie at et flertall av foreldrene (70 %) hadde valgt å bosette seg i nærheten av hverandre. Foreldre som bodde i nærhet til hverandre delte i større grad foreldreskapet enn de som bodde langt fra hverandre. Det viste seg i midlertidig ikke å være en sammenheng mellom geografisk avstand og tilfredshet med samarbeidet. Foreldre som bodde langt fra hverandre var like fornøyde med samarbeidet som foreldre som bodde i nærhet til hverandre.

For mange kan også den økonomiske situasjonen etter samlivsbrudd bli svekket. Det kan innebære svekket sosial status og begrensinger for barna. Dette kan eksempelvis få en påvirkning på barnas deltagelse i ulike aktiviteter som har betydning for deres sosiale integrasjon og identitet (Moxnes, 2003). Det økonomiske samarbeidet kan påvirkes av hvem som tildeles skylden for bruddet og hvordan rettferdighet mellom foreldrene opplevdes. Forhold som årsak til brudd og hvem som tok initiativ hadde betydning, men også arbeidsfordeling og hvem som var innkjøpsansvarlig påvirket. I mange tilfeller kunne det økonomiske samarbeidet få direkte betydning for omfang av samværsordninger hvor for eksempel den ene av foreldrene ikke hadde råd til gi den andre mer samvær for å unngå å miste barnebidraget. Man har lenge sett en tendens der kvinner kommer økonomisk dårligere ut enn menn. Dette til dels på grunn av at de har investert mindre i arbeidslivet ved å arbeide deltid, har mindre lønn og ansinitet i utgangspunktet, og prioriterte tid med barna (Moxnes, 2007). Noen foreldre beskrev også økonomiske sanksjoner fra tidligere samlivspartner som fungerte som et maktmiddel (Nordhelle, 2007).

3 Metode

Denne oppgaven ble gjennomført som en del av en longitudinell studie av metodeutvikling for mekling ved konfliktfylte saker (FORM-prosjektet) med oppstart i 2007. En del av FORM-prosjektet omhandlet samvær og samarbeid etter samlivsbrudd, her omtalt som oppfølgingsstudien. Denne ble påbegynt våren 2009 med utforming av intervjuguide og planlegging av telefonintervjuer. Telefonintervjuene ble påbegynt høsten 2009 og avsluttet høsten 2010. Prosjektleder var professor Odd Arne Tjersland ved Universitetet i Oslo. Prosjektet ble finansiert av barne,- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), samt med noe støtte fra barn-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Psykologisk institutt ved Universitetet i Oslo. Prosjektet er godkjent av Regional komité for medisinsk forskningsetikk (REK) og Norsk samfunnsfaglig datatjeneste (NSD).

3.1 Design

FORM-prosjektet hadde tre måletidspunkt (T1, T2 og T3). Første ledd i studien (T1) refererer til tidspunktet da foreldrene først møtte til mekling. T2 refererer til meklingstiden som omfattet både foreldrenes tilbakemeldinger og meklerens vurdering ved avslutningen og T3 viser til oppfølgingsstudien omtrent 18 måneder etter endt mekling.

Formålet med FORM-prosjektet var økt kunnskap om meklingspraksis og hvordan foreldre med barn i konfliktfylte samlivsbrudd kan få tilpasset hjelp. Foreldreparene som deltok i studien oppsøkte mekling i perioden 2008-2009. Foreldrene ble skriftlig forespurt om deltagelse og de som samtykket til dette fylte ut skjema med personlig data. I tillegg til dette mottok foreldrene spørreskjema hver for seg, både før og etter mekling. Videre ble det innhentet evalueringsskjema fra mekler etter hver meklingssamtale (se Gulbrandsen & Tjersland 2009 for utfyllende beskrivelser). Foreldre ble kontaktet på nytt 18 måneder etter endt mekling. Hensikten med denne delen av studien var økt kunnskap om hvordan samværsordninger endrer seg over tid og hvordan foreldresamarbeidet tar form. Denne oppgaven vil i hovedsak bygge på informasjon fra T3, men også ses i sammenheng med datamateriale fra T1 og T2. Datamaterialet fra T3 var utgangspunktet for operasjonaliseringen av en samarbeidsvariabel som ledet til identifiseringen av tre ulike samarbeidsgrupper. Det vil senere i teksten bli redegjort nærmere for disse.

3.1.1 Intervjuene

Datamaterialet i oppfølgingsstudien besto av besvarelser fra semistrukturerte telefonintervju. Intervjuene ble gjennomført av forskerne selv og fire hovedoppgavestudenter. Før innsamling av datamaterialet deltok intervjuerne på et felles kurs om intervjuguidens innhold. Dette for å sikre felles forståelse av intervjuguiden, samt en mest mulig standardisert innsamling av informasjon. Spørsmålene som utgjorde intervjuguiden hadde hovedsaklig definerte svarkategorier og svaralternativer med skalering. Det var enkelte åpne spørsmål hvor foreldrene kunne gi mer utfyllende svar. Hovedtemaer i intervjuet var tilbakeblikk på meklingen de var i, spørsmål om samvær og bosted, samarbeid mellom foreldrene, barns reaksjoner tidligere og nå, informasjon om parforholdet foreldrepåret hadde vært i og boforhold og økonomi i dag (se intervjuguiden i vedlegg A). Det ble vektlagt at intervjuet i stor grad skulle ta form som en samtale mellom intervjuer og informant. Varighet av intervjuene varierte noe avhengig av hvor utfyllende svar foreldrene ga, men de fleste intervjuene tok mellom 20 og 40 minutter. I denne oppgaven er det lagt vekt på spørsmål knyttet til meklingen, hvor lenge foreldrene har bodd sammen, samvær og bosted og samarbeidet mellom foreldrene.

3.2 Deltakere

Foreldre som oppsøkte mekling ved fem utvalgte familievernkantor og hos to eksterne meklere på Østlandet ble forespurt om deltagelse i FORM-prosjektet. Foreldre som samtykket til å delta undertegnet skjema for dette. Det ble i tillegg innhentet tillatelse til å kontakte deltagerne ved et senere tidspunkt. Foreldrene som sa seg villig til å bli kontaktet senere utgjorde utvalget for oppfølgingsstudien. Utvalget i FORM-prosjektet besto opprinnelig av 154 saker. Av de 154 sakene ble det utført telefonintervju med deltagere fra 135 saker rundt 18 måneder etter endt mekling. Grunnen til reduksjonen var at noen foreldre hadde flyttet sammen igjen (N=12) og noen valgte å trekke seg fra prosjektet (N=7). Utvalget ble ytterligere redusert da vi har valgt å konsentrere analysene om de sakene der begge i foreldrepåret lot seg intervju ved T3. Vi mente at det var nødvendig med svar fra begge foreldrene for å kunne beskrive samarbeidets form. Noe informasjon om samarbeidet kan ha gått tapt ved å utelukke enkelt svar (N = 24). Det ble lagt til grunn at svar fra kun den ene kunne lede til feilslutninger om samarbeidet. Vi kunne anta at samarbeidet fungerte bedre enn hva det reelt gjorde hvis den som svarte var fornøyd, mens den andre var misfornøyd. På en

annen side kan det tenkes at svar fra *kun* den ene i seg selv kunne si noe om samarbeidet. For eksempel ved stor misnøye hos den ene kunne dette pekt i retningen av at det var vansker i samarbeidet. Etter en samlet vurdering valgte vi å holde oss til de saker der vi hadde svar fra begge foreldrene. Slik sto vi igjen med et utvalg på 111 saker (72.1 % av det opprinnelige utvalget) som utgjør kjerneutvalget for denne besvarelsen.

3.3 Utvalgets representativitet

Gulbrandsen og Tjersland (2009) har beskrevet det opprinnelige utvalget på 154 saker som representativt og med likhetstrekk som var å finne i den øvrige populasjonen separerende foreldre som møtte til mekling. Dette gjaldt demografiske variabler som alder, beskjeftigelse, utdanningsbakgrunn og antall barn. Likhetstrekkene omfattet også meklingstype de meklet etter. Forskjellene som ble funnet viste at foreldrene i FORM-utvalget hadde noe lenger utdanning og at det var noen færre barnefordelingssaker enn hva som fremgikk av befolknings- og meklingsstatistikken fra statistisk sentralbyrå med tall fra 2008. Familiene var bosatt på Østlandet, men kom både fra by- og landkommuner med ulik befolkningstetthet. Samlet sett var det lite som tydet på at FORM-utvalget var kvalitativt forskjellig fra den øvrige separerende populasjonen på landsbasis.

Kjerneutvalget som ble lagt til grunn for de videre analysene i denne oppgaven hadde som tidligere nevnt 43 færre saker enn i det opprinnelige FORM-utvalget. Det kan tenkes at foreldre som opplevde å være misfornøyd med samarbeidet var mer skeptisk til å delta i oppfølgingsstudien hvor fokuset nettopp var samarbeid. Frafallet omfattet litt flere saker med middels konfliktnivå etterfulgt av lavt og høyt konflikt nivå (se 3.4.3) for tydeliggjøring av konfliktbegrepet). Den prosentvise fordelingen av demografiske variabler og meklingstyper i det nye kjerneutvalget var svært lik de i det opprinnelige FORM-utvalget.

3.4 Metodiske grep i analysene

3.4.1 Operasjonalisering av tre samarbeidsgrupper

Bakgrunnen for problemstillingene i denne hovedoppgaven var å studere foreldresamarbeid etter samlivsbrudd. I telefonintervjuene (T3) opplevde intervjuerne store forskjeller i hvordan foreldresamarbeidet ble erfart. Dette ble ytterligere bekreftet da alle data var ferdiginnsamlet

og datamaterialet kunne studeres nærmere. Etter å ha gjennomgått hvordan svarene i databasen fordelte seg på enkeltspørsmålene valgte vi å operasjonalisere en samarbeidsvariabel basert på utvalgte deler av materialet. Det ble tatt utgangspunkt i fire områder som syntes å gi et bredt og variert bilde av samarbeidet. Et område handlet om i hvilken grad foreldrene ga hverandre gjensidig informasjon, som for eksempel oppdateringer fra barnehage/skole og hendelser i barnets hverdag. Et annet område omhandlet avtaler, var det for eksempel ofte eller plutselige endringer og ble avtaler om samvær fulgt. Et tredje område var knyttet til foreldrenes opplevelse av fleksibilitet, det vil si om det var mulig å endre avtaler eller om disse var preget av rigiditet. Det fjerde området handlet om hvordan foreldrene opplevde det økonomiske samarbeidet, for eksempel om bidrag ble betalt og om det var enighet om hvordan utgifter som fritidsaktiviteter, bursdagsfeiringer og daglige utlegg skulle deles. På hvert av disse områdene hadde foreldrene blitt bedt om å rangere tilfredshet etter en skala fra svært misfornøyd (1), misfornøyd (2), verken/eller (3), fornøyd (4) til svært fornøyd (5) eller vet ikke (9). Samlet ga dette en indikasjon på hvordan foreldrene opplevde deler av foreldresamarbeidet.

Inkluderingskriteriene for samarbeidsgruppene ble satt i etterkant av datainnsamlingen. Innledningsvis ledet dette til en todeling av datamaterialet som ble identifisert som fornøyd med samarbeidet og misfornøyd med samarbeidet. Ved nærmere gjennomgang av datamaterialet ble det tydelig at dette var en forenklet inndeling og det var behov for nyansering av dem som opplevde å være misfornøyd med samarbeidet. Denne gruppen omfattet et vidt spekter med foreldre, både dem som hadde oppfatninger av fornøydhet med *noen* utfordringer og dem som opplevde *store* utfordringer i samarbeidet. Med bakgrunn i dette ble foreldrene som opplevde misnøye i samarbeidet delt inn i to grupper ut fra hvor omfattende utfordringer de opplevde. Slik kom vi frem til tre samarbeidsgrupper som viser til de som er fornøyd, delvis fornøyd og misfornøyd med samarbeidet.

Gruppen *fornøyd* med samarbeidet blir i denne oppgaven definert som saker hvor begge foreldrene rapporterte å være *fornøyd* eller *svært fornøyd* på tre av de fire overnevnte samarbeidsområder. Det ble lagt til grunn et samsvar mellom foreldrene, fordi det var nødvendig med en viss enighet i opplevelsen av samarbeidet. Hvis den ene parten opplevde misnøye var dette en indikasjon på at det var visse utfordringer i samarbeidet dem i mellom.

I gruppen delvis fornøyd var det foreldre som viste seg å streve en del på noen områder, samtidig som de formidlet en opplevelse av fornøydhet på andre. Inklusjonskriteriene for delvis fornøyd gruppen ble satt til at minst en av foreldrene svarte *svært misfornøyd*, *misfornøyd*, *verken/eller*, eller *vet ikke* på to eller flere samarbeidsområder. Der hvor minst en av foreldrene hadde svart gjennomgående *vet ikke* eller *verken/eller* ble disse inkludert i delvis fornøyd gruppen.

I gruppen definert som *misfornøyd* med samarbeidet ble saker inkludert hvor det var tydelig at foreldrene hadde store utfordringer i samarbeidet med hverandre. De spesifikke kriteriene som ble satt var at minst en av foreldrene gjennomgående svarte *svært misfornøyd* eller *misfornøyd*, eller en av foreldrene svarte *misfornøyd* eller *svært misfornøyd* på tre av de fire samarbeidsområder eller begge foreldrene svarte *svært misfornøyd*, *misfornøyd*, *verken/ eller*, eller *vet ikke* på tre av de fire samarbeidsområdene.

Med utgangspunkt i de 111 parene i kjerneutvalget, og med hjelp av disse kriteriene, ble 48 foreldrepar definert som fornøyd med samarbeidet, 34 som delvis fornøyd og 29 foreldrepar som misfornøyd med samarbeidet.

3.4.2 Samværs- og bostedsavtaler

Ved 18 måneder etter endt mekling var avtalt bosted og samvær noen av spørsmålene foreldrene svarte på. Foreldrene ble også bedt om å beskrive ordningene de hadde avtalt 18 måneder tidligere. Ved gjennomgang av datamaterialet var det stor variasjon innad i foreldreparene i svarene på dette. Det ble innhentet svar fra begge foreldrene om hvert av barna. Det innebar at vi på det meste hadde åtte svar, og ofte var de ulike. Vi klarte ikke å utarbeide en samleskår for hva slags ordninger som ble avtalt i hver familie. Derimot var meklers informasjon om avtalte ordninger på T2 mer håndterlige ved statistiske analyser. Mekler rapporterte hvorvidt foreldrene kom frem til avtale, om avtalens eventuelle innhold og hvordan mekler oppfattet grad av enighet mellom foreldrene. I dette forelå det visse svakheter da mekler ikke med sikkerhet kunne fastslå avtalens innhold. Dette kan ha ført til at informasjonen om avtaleinngåelse kan inneholde noen unøyaktigheter.

For å få en bedre forståelse av nyansene i foreldrenes ulike oppfatninger om ordninger valgte vi i tillegg å se nærmere på de sakene hvor foreldrene rapporterte ulikt om praktisering av ordningene 18 måneder senere.

3.4.3 Operasjonalisering av konfliktvariabel

Foreldrene ble ved T1 bedt om å vurdere likheter i syn på ordninger knyttet til barna, bolig og økonomi. Det ble benyttet en syvdelt skala hvor 0 representerte helt uenig og 7 helt enig. Ved T2 ble mekler i den enkelte sak bedt om å vurdere grad av vansker i meklingen etter samme skala hvor 0 representerte store vansker og 7 var en oppfattelse av saken som enkel. Ut fra foreldrenes vurderinger av likheter i syn omkring de tre områdene og meklers vurdering av hvor vanskelig arbeidet med foreldrene var ble det identifisert tre grader av konflikt. De ulike konfliktnivåene viste til lavt konfliktnivå når 6-7 på skalaen ble benyttet, middels når 4-5 ble brukt og høyt når nedre del av skalaen ble benyttet (0-3) (se Gulbrandsen og Tjersland, 2009 for utfyllende beskrivelse). Det er dette som ligger til grunn for variabelen konfliktnivå benyttet senere i oppgaven.

3.4.4 Analyser

Analysene som er benyttet i denne oppgaven er gjort i SPSS versjon 18. Det har hovedsakelig blitt benyttet frekvensanalyser for å beskrive materialet. I de tilfeller hvor det refereres til signifikante forskjeller ($p < 0.05$) er dette testet med chi-square som er en ikke-parametisk test. Chi-square ble valgt på grunn av datamaterialets form (nominal data med flere enn to kategorier). Signifikante resultater er presentert i tilknytning til tabellene. Ut over dette vil enkelte åpne spørsmålene i intervjuguiden om foreldrenes opplevelse av samarbeidet bli beskrevet.

4 Resultater

Resultatene som presenteres her har som hensikt å belyse problemstillingen og hvor utgangspunktet har vært å beskrive kjerneutvalget og samarbeidsgruppene. Problemstillingen med fokus på hvordan foreldresamarbeidet etter seg 18 måneder etter samlivsbrudd vil så bli besvart.

4.1 Deskriptive trekk

4.1.1 Antall felles barn og barnas alder

Foreldrene i kjerneutvalget hadde til sammen 189 barn. Da foreldrene møtte til mekling var bortimot halvparten av barna (41.8 %) i alderen 6–12 år. Størstedelen av utvalget hadde et eller to barn (85.5 %), en liten andel hadde tre barn og kun fire foreldrepar hadde fire barn.

De fornøyde foreldrene hadde til sammen 79 barn, de delvis fornøyde 59 barn og de misfornøyde 51 barn. Fordelt på antall saker i hver gruppe var barneandelen ganske lik. Spredningen var mellom et og fire barn og flertallet i samtlige grupper hadde et barn. Det var en noe større andel delvis fornøyde og misfornøyde foreldre som hadde mer enn to barn. Signifikanstesting viste at forskjellene i antall barn mellom de ulike samarbeidsgruppene var små og ikke signifikante. Når det gjelder barnas alder var det en nokså lik fordeling på tvers av gruppene. Det var en noe større andel barn over 13 år i delvis fornøyd og misfornøyd gruppen.

Det viste seg at gruppene var nokså like med hensyn til antall barn og aldersfordeling. Det var en svak tendens til at de delvis fornøyde og misfornøyde foreldrene hadde noen flere og eldre barn. Se tabell 1 og 2 (vedlegg B) for fullstendig oversikt over barnas aldersfordeling og fordeling av antall barn.

4.1.2 Særkullsbarn

Særkullsbarn refererer til de barna foreldrene hadde med andre partnere enn den de møtte til mekling med. I kjerneutvalget var det totalt 44 særkullsbarn. Det var en nokså lik fordeling mellom mødre (23 barn) og fedre (21 barn).

I gruppen som var fornøyd med samarbeidet hadde 15.6 % av foreldrene særkulls barn, i gruppen delvis fornøyd var prosentandelen 11.8 % og blant de misfornøyde 19 %.

Forskjellene mellom gruppene var små.

4.1.3 Foreldrenes alder

Foreldrenes alder ble registrert da de møtte til mekling. I kjerneutvalget var gjennomsnittsalderen for mødre 36.6 år og fedre 39.9 år.

I gruppen fornøyd med samarbeidet var mødre på dette tidspunktet gjennomsnittlig 36.4 år og fedre 39.2 år. Gjennomsnittsalderen for mødre i samarbeidsgruppen delvis fornøyd var 37.5 år for mødre og 40.6 år for fedre. I gruppen som var misfornøyd med samarbeidet var mødre gjennomsnittlig 36.1 år og fedre 40.1 år. Med hensyn til alder skilte foreldrene i de ulike samarbeidsgruppene seg lite fra hverandre. For foreldrenes gjennomsnittsalder, standardavvik og aldersspenn i kjerneutvalget og de ulike gruppene se tabell 3 (vedlegg B).

4.1.4 Utdanningsnivå

Ved meklingsstart oppga foreldrene antall år med utdanning etter videregående skole. I kjerneutvalget var det flest mødre og fedre som hadde 0-2 år med utdanning. Det var små forskjeller mellom kvinner og menn, men noen flere kvinner hadde 5-7 år utdanning.

Blant mødre som var fornøyd med samarbeidet var det flest med et utdanningsnivå på 3-4 år. Den største andel av fedre i denne gruppen hadde mellom 0-2 år med utdanning. I gruppen delvis fornøyd med samarbeidet var det flest, både mødre og fedre, med utdanningsnivå 0-2 år. Også i gruppen som var misfornøyd med samarbeidet var det en større andel, både mødre og fedre med 0-2 år med utdanning. I samme gruppe var det også en større andel mødre som hadde mer enn fem års utdannelse. Tabell 4 (vedlegg B) viser utdanningsnivå i prosent for kjerneutvalget og mødre og fedre i de tre samarbeidsgruppene. Resultatene viste at i fornøyd gruppen var det omtrent like mange mødre og fedre som hadde kort, middels og lang utdannelse. Sammenlignet med de andre gruppene var det flere mødre i fornøydgruppen som hadde en utdanning mellom 3 og 4 år. I gruppene som var delvis fornøyd og misfornøyd hadde flertallet 0-2 års utdannelse. I begge gruppene hadde betydelig flere av mødre lengre (mer enn fem år) utdanning enn fedre.

4.1.5 Beskjeftigelse

Blant foreldrene var flertallet av fedrene (82 %) og omtrent halvparten av mødrene (58.2 %) i full stilling. Langt flere mødre (17.3 %) enn fedre (2.7 %) var i deltidsstillinger og noen flere mødre var enten under utdanning eller sykemeldte sammenlignet med fedrene.

I fornøyd og delvis fornøyd gruppen var det flere fedre enn mødre i full stilling. Fordelingen mellom mødrene og fedrene var likere blant de misfornøyde foreldrene. Det var også flere mødre i fornøyd gruppen som var i deltidsstilling enn i de to andre gruppene. Blant de misfornøyde fedrene var det flere som var trygdet eller arbeidsledige enn i de to andre gruppene. I midlertidig ble det ikke funnet signifikante forskjeller mellom de ulike samarbeidsgruppene for verken mødrene eller fedrene. I tabell 5 fremkommer fordelingen av type beskjeftigelse på tvers av de tre gruppene.

De største forskjellene mellom mødrene og fedrene var at det var flere fedre enn mødre som var i full stilling, flere mødre som hadde deltidsstilling og ingen fedre som var hjemmearbeidende. Blant de misfornøyde var det noen flere fedre som var trygdet eller arbeidsledige og det var færre fedre i denne gruppen som var i full stilling.

Tabell 5. Foreldrenes beskjeftigelse ved T1 angitt i prosent

Beskjeftigelse	Kjerneutvalg		Fornøyd		Delvis fornøyd		Misfornøyd	
	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far
Full stilling	58.2	82.0	58.3	91.7	58.8	82.4	57.1	65.5
Deltidsstilling	17.3	2.7	22.9	2.1	11.8	2.9	14.3	3.4
Under utdanning	4.5	2.7	4.2	2.1	5.9		3.6	6.9
Helt/delvis sykmeldt	6.4	1.8	2.1		11.8	2.9	7.1	3.4
Hjemmearbeidende	4.5		2.1		5.9		7.1	
Trygdet	5.5	6.3	4.2	2.1	5.9	8.8	7.1	10.3
Arbeidsledig	3.6	4.5	6.3	2.1		2.9	3.6	10.3

Mødre: $\chi^2 = (12, N=110) = 8.441, p > 0.05$

Fedre: $\chi^2 = (10, N=111) = 11.518, p > 0.05$

4.1.6 Bolengde

Ved T3 rapporterte foreldrene hvor lenge de hadde bodd sammen før samlivsbruddet. I kjerneutvalget hadde flest foreldre (28.4 %) bodd sammen i 6-10 år. En noe mindre andel hadde bodd sammen i henholdsvis 11-15 år og 0-5 år. Kun en liten andel av utvalget hadde ikke bodd sammen.

I gruppen som var fornøyd med samarbeidet var det ingen som rapporterte om ikke å ha bodd sammen. I fornøyd gruppen var det flest foreldre som hadde bodd sammen mellom 6 og 10 år (33.3 %). Dette gjaldt også delvis fornøyd gruppen (26.5 %). Blant foreldrene i misfornøyd gruppen var det flest som hadde bodd sammen i 0-5 år (24.1 %). Andelen foreldre som ikke hadde bodd sammen var størst i gruppen misfornøyd med samarbeidet (8.6 %). Det var ingen signifikante forskjeller mellom type samarbeid og antall år foreldrene hadde bodd sammen før samlivsbruddet. Fordelingen av antall år i prosent for kjerneutvalget og hver av de tre samarbeidsgruppene presenteres i tabell 6 (vedlegg B).

Med andre ord var gruppene relativt homogene med hensyn til hvor lenge foreldrepårene hadde bodd sammen. Det var kun i gruppen fornøyd med samarbeidet at det ikke fantes noen foreldrepar som ikke hadde bodd sammen da de kom til mekling. Det var en tendens til at de delvis fornøyde og de misfornøyde foreldrene hadde bodd sammen en noe kortere periode enn de som var fornøyde med samarbeidet.

4.2 Forskjell knyttet til meklingsprosessen og foreldrenes retrospektive vurdering av meklingen

4.2.1 Meklingstype

Hovedtendensen i utvalget er at flest foreldrepar oppsøkte mekling etter ekteskapsloven (45.0 %). Om lag en tredjedel (30.6 %) var i mekling etter barneloven i forbindelse med oppløsning av samboerskap, mens en fjerdedel (24.3 %) møtte til mekling i forbindelse med barnefordelingssaker.

I gruppen fornøyd med samarbeidet kom halvparten av foreldre til mekling med bakgrunn i ekteskapsloven og en noe lavere andel etter brudd i samboerskap. De resterende foreldrene kom til mekling med bakgrunn i barnefordelingssaker. I gruppen delvis fornøyd var det flest

foreldre som kom til mekling etter ekteskapsloven (44.1 %), noen færre med bakgrunn i barnefordelingssaker og lavest andel etter samboerbrudd. I gruppen som var misfornøyd med samarbeidet var det flest foreldre som kom til mekling med bakgrunn i barnefordelingssaker (41.4 %). Det var en noe mindre andel foreldre med ekteskapsbrudd og brudd i samboerskapet. Det ble funnet signifikante forskjeller mellom samarbeidstype og meklingstype. I tabell 7 fremkommer fordelingen av meklingstyper i kjerneutvalget og de ulike samarbeidsgruppene.

Den mest fremtredende forskjellen var den store andelen av meklinger ved barnefordelingssaker i misfornøyd gruppen sammenlignet med de andre gruppene.

Tabell 7. *Fordeling av meklingstyper angitt i prosent.*

	Kjerneutvalg	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
Ekteskapsloven	45.0	50.0	44.1	37.9
Samboerbrudd	30.6	39.6	26.5	20.7
Barnefordeling	24.3	10.4	29.4	41.4

$$\chi^2 = (4, N=111) = 10.624, p < 0.05$$

4.2.2 Antall meklingsamtaler

Ved T2 ble det rapportert om antall meklingsamtaler foreldreparene hadde benyttet. I utvalget som helhet hadde over halvparten av foreldrene benyttet seg av *kun* en meklingsamtale (59.5 %). En mindre andel benyttet seg av to timer (18.9 %) og de resterende foreldre benyttet seg av tre eller flere samtaler.

I gruppen definert som fornøyd med samarbeidet hadde over halvparten (60.4 %) benyttet seg av *kun* en meklingsamtale. Samtidig var det en mindre andel som benyttet seg av fem eller flere timer. Sammenlignet med de andre gruppene var det i gruppen delvis fornøyd flere som benyttet seg av *kun* en samtale (73.5 %). Blant de misfornøyde var det en lavere andel (41.4 %) som benyttet seg av *kun* en samtale. Flere i denne gruppen benyttet seg av to samtaler og en større andel benyttet seg av fem eller flere meklingsamtaler. Samlet sett så man at mer enn

70 % i samtlige grupper fullførte meklingen etter to samtaler. I tabell 8 vises fordelingen av antall meklingsamtaler i kjerneutvalget og de ulike samarbeidsgruppene angitt i prosent.

Tabell 8. Antall meklingsamtaler angitt i prosent

Samtale	Kjerneutvalg	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
1	59.5	60.4	73.5	41.4
2	18.9	18.8	8.8	31.0
3	4.5	6.3		6.9
4	5.4	4.2	8.8	3.4
5	7.2	10.5	2.9	6.9
>5	4.5		5.8	10.3

4.2.3 Vurdering av meklingen

Ved T3 ble foreldrene intervjuet om hvordan de retrospektivt vurderte meklingen. I hele utvalget var det flest foreldre som vurderte meklingen som å ha vært mest *til hjelp* eller til *stor hjelp* (52.7 %), mens en nesten like stor andel vurderte at meklingen hadde vært enten *verken/eller*, eller *til ulempe* for dem (47.3 %).

I gruppen fornøyd med samarbeid var det flest (45.8 %) som vurderte at meklingen hadde vært *mest til hjelp*. Det var færre i gruppen delvis fornøyd (39.7 %) og lavest andel i misfornøyd gruppen (25.9 %) som benyttet seg av dette svaralternativet. Sammenlignet med de to andre gruppen var det flere i gruppen misfornøyd med samarbeidet som opplevde meklingen som *mest til ulempe*. I tillegg var i denne gruppen flest som opplevde meklingen som *verken /eller*. Tabell 9 fremstiller foreldrenes vurdering av meklingen i prosent.

Den mest markante forskjellen mellom de ulike samarbeidsgruppene var at en større andel misfornøyde foreldre opplevde meklingen som mest til ulempe. En større andel i gruppene fornøyd og delvis fornøyd opplevde meklingen som mest til hjelp. Resultatene viste i tillegg at en relativt stor andel foreldre i samtlige grupper svarte at meklingen ikke gjorde noe fra eller til (*verken/eller*).

Tabell 9. Foreldrenes vurdering av meklingshjelpen angitt i prosent

	Kjerneutvalg	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
Mest til ulempe	9.5	6.3	7.4	17.2
Verken/eller	37.8	35.4	39.7	39.7
Mest til hjelp	38.7	45.8	39.7	25.9
Til stor hjelp	14.0	12.5	13.2	17.2

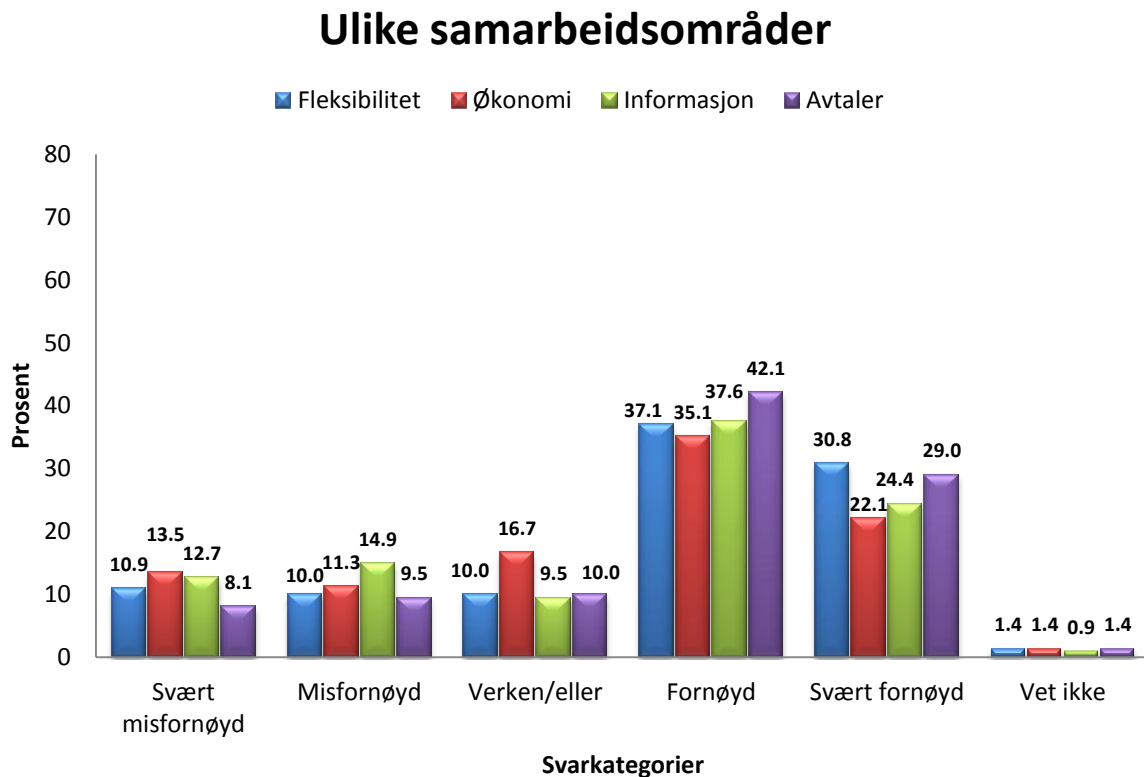
4.3 Hvordan artet foreldresamarbeidet seg?

4.3.1 Foreldrenes opplevelse av samarbeidet

I telefonintervjuet fikk foreldrene spørsmål om deres opplevelse av foreldresamarbeidet i tiden etter meklingsprosessen. Hensikten med spørsmålene var å få økt forståelse om foreldrenes opplevelse av å dele informasjon med hverandre, hvordan avtalene ble fulgt, hvor fleksible de vurderte hverandre og avtalene å være, og til slutt hvordan de opplevde samarbeidet om økonomien.

På spørsmål om hvordan de opplevde samarbeidet når det kom til *gjensidig informasjon* svarte over halvparten (62 %) av foreldrene at de var enten fornøyd eller svært fornøyd. En mindre andel var misfornøyd eller svært misfornøyd, og få svarte verken/eller. Godt over halvparten (71.9 %) av alle foreldrene var fornøyd/svært fornøyd med hvordan samarbeidet om *avtalene* fungerte. En betydelig mindre andel benyttet seg av svarkategoriene misfornøyd, svært misfornøyd eller verken/eller. På spørsmål om det *økonomiske samarbeidet* var over halvparten (57.2 %) fornøyd eller svært fornøyd. En betydelig mindre andel var misfornøyd eller svært misfornøyd og noen svarte verken/eller. På det siste spørsmålet om foreldrenes opplevelse av *fleksibilitet* var også her over halvparten av foreldrene enten fornøyd eller svært fornøyd med samarbeidet (67.9 %). En mindre andel foreldre var misfornøyd/svært misfornøyd og få svarte verken/eller (se figur 1).

Figur 1. Foreldrenes vurdering av samarbeidet på fire ulike samarbeidsområder (fleksibilitet, økonomi, informasjon og avtaler)

På samtlige samarbeidsområder viste det seg at over halvparten av foreldrene opplevde fornøydhet i foreldresamarbeidet. Foreldrene rapporterte gjennomgående om mer fornøydhet enn misnøye i samarbeidet 18 måneder etter endt mekling. Foreldrene viste mest fornøydhet i forhold til avtalene de hadde kommet frem til. Det samarbeidsområdet det var knyttet mest misnøye til var gjensidig informasjon. Til tross for at mange foreldre rapporterte om fornøydhet på flere samarbeidsområder ga telefonintervjuene og foreldrenes utfyllende kommentarer holdepunkter for at det var flere nyanser i foreldresamarbeidet.

I gruppen definert som fornøyd med samarbeidet var tilfredshet i de fleste tilfellene en delt opplevelse mellom foreldrene og berørte flere områder. I denne gruppen benyttet foreldrene oftest svaralternativet *svært fornøyd*. Nærmest samtlige av disse var tilfreds med gjennomføring av avtaler, fleksibiliteten i avtalene og hvordan de delte informasjon med hverandre. Et flertall av foreldrene var også stort sett fornøyd med det økonomiske samarbeidet. Det kunne være uttrykk for noe misnøye, men da dreide det seg oftest om en

opplevelse som kun den ene av foreldrene hadde og det gjaldt avgrensede områder. Oftest handlet det om mangelfull deling av informasjon og hvordan enkelte økonomiske spørsmål ble løst. En typisk beskrivelse av denne gruppen gjenspeiles i dette utsagnet fra en far ”*samarbeidet fungerer i dag særdeles bra. Det er ingen konflikter mellom oss og ordningene praktiseres svært fleksibelt*”. Mange av foreldrene i denne gruppen fortalte om endringer i samarbeidet fra tiden etter bruddet. De beskrev at forhold som krancling og emosjonelle reaksjoner hadde roet seg. En løsningsstrategi som flere viste til var redusert kontakt med hverandre. Slik fikk foreldrene til et samarbeid de vurderte som godt eller greit nok. De fleste var nå fornøyde med løsningene til tross for at samlivsbruddet ikke alltid var like ønskelig for begge. Flere fremhevet at det å ha fokus på barna bidro til at samarbeidet fungerte bedre.

Foreldrene i gruppen som var delvis fornøyd var mer tvetydig i det de sa om samarbeidet og de varierte mer i sine svar. Det var flere som benyttet seg av svaralternativene *vet ikke* og *verken/eller*. Slike svar kom noe oftere om det økonomiske samarbeidet, enn om de andre områdene. Over halvparten av foreldrene i denne gruppen uttrykte tilfredshet om samarbeidet på samtlige fire områder. Partnerens noe negative svar eller tvetydige svar var utslagsgivende for om de ble plassert i mellomgruppen. Foreldrene i denne gruppen uttrykte stort sett tilfredshet med fleksibiliteten i samarbeidet og med hvordan avtaler ble fulgt opp. Misnøyen var oftest knyttet til hvordan de delte informasjon med hverandre. Flere foreldre beskrev kommunikasjonsvansker, lite kontakt og informasjonsmangel. Det var ofte en part som ønsket seg mer og nære kontakt. Et utsagn fra en far beskriver dette ”*Jeg syntes vi snakker for lite sammen. Savner mer kommunikasjon oss i mellom om hva som skjer den tiden barna er hos mor. Føler at jeg mister litt oversikt på hva barna bedriver tiden med, hva de gjør og opplever. Ønsker å kunne ha mer del i barnas liv også når de er hos mor*”. Også i denne gruppen pekte flere foreldre på betydningen av å fokusere på barna. Samtidig var det noen som mente at barna ble trukket inn i konflikter.

I gruppen som var misfornøyd med samarbeidet var det gjennomgående bilde to foreldre som opplevde store og fastlåste problemer i foreldresamarbeidet. Begge to benyttet seg oftest av svaralternativet *svært misfornøyd*, men det var også i noen tilfeller kun den enes opplevelse. Misnøyen var da så gjennomgripende at det er all grunn til å anta at den alene påvirket samarbeidet i en negativ retning. Misnøyen i denne gruppen var særlig knyttet til informasjonsdeling og samarbeid om økonomi, men de andre områdene ble også ofte nevnt. Foreldrene rapporterte om mange og store konflikter. Sammenlignet med de andre gruppene

opplevdes konfliktene som mer intense og fastlåste. Mange av foreldrene fortalte om store kommunikasjonsvansker og at de hadde minimal kontakt med hverandre. De kommenterte at barna ofte ble trukket inn i konflikter og utsatt for triangulering mellom foreldrene. En utfyllende kommentar fra en mor gjenspeiler denne gruppen godt ”*Veldig lite samarbeid fra far. Far sendte ferieønske på SMS hvor han hadde bestilt ferie til seg og barna selv om han visste at tidspunktet passet dårlig for meg på grunn av forhold på arbeidsplassen. Jeg gikk noen runder med meg selv og kom frem til at det var bedre med noe tid med far enn ikke noe for barna. Jeg fikk ordnet ferie med arbeidsgiver*”. I de tilfellene hvor foreldrene rapporterte om fornøydhetsnivå var det som regel kun en av foreldrene som hadde denne opplevelsen og det dreide seg oftest om samarbeidet omkring avtaler. Noen foreldrepar hadde innbyrdes svært ulik opplevelse av samarbeidet, hvor den ene var gjennomgående misfornøyd og den andre var mer fornøyd eller tok ikke stilling til dette (svarte *vet ikke*). For prosentfordeling av samarbeidsområdene i de ulike samarbeidsgruppene se tabell 10, 11, 12 og 13 (vedlegg B).

4.3.2 Samarbeid om oppfølging av omsorgssider

Foreldrene ble spurt om hvem som gjør innkjøp, følger opp barnehage/skole, helse og fritidsaktiviteter. Resultatene tydet på at i overkant en tredjedel av foreldrene delte likt på å kjøpe inn klær og annet til barna. Det var en stor andel saker hvor mor var hovedansvarlig eller hadde det meste av ansvaret (58.4 %). En betydelig mindre andel fedre hadde hovedansvaret (5.9 %). Nesten halvparten av foreldrene delte på ansvaret om å følge opp barnehage og skole. Omtrent en like stor andel mødre var enten alene eller den med mest ansvar om å følge opp dette (42.5 %). Også på dette området var det en betydelig mindre andel fedre som var alene eller har mye av ansvaret (9.0 %). Halvparten av foreldrene var sammen om å ha ansvar for barnas helse. Det var også på dette området en betydelig større andel mødre som likevel hadde det meste av ansvaret (43.0 %). I overkant av halvparten av foreldrene delte på å følge opp barnas fritidsaktiviteter. Nesten en tredjedel av mødrene var alene eller hadde det meste av ansvaret. Som på de andre områdene var det også her sjelden at far hadde det meste av ansvaret (13.1 %).

Samlet viser resultatene at omtrent halvparten av foreldrene delte på et felles ansvar med å følge opp klær, barnehage/skole, helse og fritidsaktiviteter. Mødrene hadde oftere det meste eller hele ansvaret. Nedenunder vil det bli sett på hvordan dette fordelte seg i samarbeidsgruppene.

I fornøyd gruppen ble det i godt over halvparten av sakene rapportert om en lik fordeling med hensyn til oppfølging av barnehage/skole, helse og fritid. På spørsmål om hvem som fulgte opp barna i forhold til klær og innkjøp var det i noen flere saker mor som hadde hovedansvaret for dette, men i nesten halvparten av sakene var det lik fordeling mellom foreldrene.

Blant de delvis fornøyde foreldrene var det en noe større tendens enn i fornøydgruppa til at mor fulgte opp barna på samtlige omsorgssider. Rundt halvparten rapporterte om en lik fordeling mellom foreldrene på alle omsorgssidene med unntak av oppfølging av klær og innkjøp. Her var det mor som hadde hovedansvaret.

Blant de misfornøyde foreldrene var tendensen en noe annen enn i de to andre samarbeidsgruppene. I denne gruppen var det i godt over halvparten av sakene mor alene som fulgte opp barna med hensyn til klær/innkjøp, barnehage/skole og helse. Det var også flest tilfeller hvor mor fulgte opp barna i forbindelse med fritid. I mindre grad enn i de to andre gruppene var arbeidsfordelingen lik mellom foreldrene på oppfølging av omsorgssider.

Det viste seg altså at det blant de misfornøyde foreldrene i større grad var bare mor som fulgte opp barna på alle de fire omsorgssidene. En stor andel foreldre i fornøyd gruppen hadde en lik fordeling av den daglige omsorgen. Det ble funnet signifikante forskjeller mellom samarbeidsgruppene på samtlige omsorgssider. Se tabell 14, 15, 16 og 17 (vedlegg B).

4.3.3 Samværs- og bostedsløsninger

Meklers vurdering av samværsavtaler

Ved T2 ble foreldrenes oppnåelse av samværsavtaler vurdert av mekler. I hele utvalget var trenden at det var flest foreldrepar som valgte løsningene 50/50 og utvidet samvær. Omtrent en femtedel av foreldrene hadde en løsning som innebar mindre enn vanlig samvær. En mindre andel hadde løsninger som omfattet vanlig samvær eller var uenig om ordning.

I gruppen som var fornøyd med samarbeidet var det flest foreldre som hadde valgt en 50/50 løsning (40.4 %) og en stor andel hadde valgt utvidet samvær. Samtlige hadde kommet frem til enighet om avtalene. I gruppen delvis fornøyd var det flest foreldre som hadde valgt utvidet samvær (35.3 %). Det var en andel som hadde valgt mindre enn vanlig samvær og noen avsluttet meklingen uten å være enige om type samværsordning. I gruppen misfornøyd med

samarbeidet valgte flest foreldrene (33.3 %) å ha en samværsordning med mindre enn vanlig samvær og noen færre valgte en 50/50 løsning. Sammenlignet med de andre gruppene var det i denne gruppen flere foreldre som rapporterte at de var uenige om type samværsordning. Dette gjaldt en fjerdedel av foreldrene. Det ble funnet at det var signifikante forskjeller mellom type samvær og samarbeidsgruppe. I tabell 18 fremkommer fordelingen av type samværsordning på tvers av gruppene.

De største forskjellene mellom gruppene viste at det var flere i gruppen som var fornøyd med samarbeidet som hadde valgt en utvidet eller 50/50 løsning og færre som hadde valgt en mindre enn vanlig løsning enn gruppene delvis fornøyd og misfornøyd. I gruppen misfornøyd med samarbeidet var det flere foreldre som hadde valgt en ordning som omfattet mindre enn vanlig samvær og en betydelig andel som var uenige vedrørende samværsavtale.

Tabell 18. *Meklers vurdering av samværsavtale gjengitt i prosent*

Samvær	Kjerneutvalget	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
Mindre enn vanlig	18.5	8.5	20.6	33.3
Vanlig	13.9	12.8	14.7	14.8
Utvidet	28.7	38.3	35.3	3.7
50/50	28.7	40.4	17.6	22.2
Uenige	10.2		11.8	25.9

$$\chi^2 = (8, N=108) = 29.329, p < 0.05.$$

Foreldrenes omtale av samværspraksis

Foreldrene ble ved T3 spurt om hvilke samværs- og bostedsordninger de praktiserte. På spørsmål om hvilke samværsordninger de praktiserte var det i kjerneutvalget 31 saker (27.93 %) hvor foreldrene hadde ulike opplevelse av hvilken ordning de praktiserte. Et fellestrekk for utvalget var at mange av fedrene beskrev at de var mer involverte i samarbeidet enn hva mødrene mente. For eksempel var det noen mødre som mente at de praktiserte mindre enn vanlig samvær, mens far mente at de hadde vanlig eller et utvidet samvær.

Det var flest blant de misfornøyde foreldrene (41.4 %) som rapporterte ulikt om samværsordninger. Det var også blant disse foreldrene en stor andel som opplevde et høyt konfliktnivå. En far beskrev *”Jeg er egentlig en 50/50 mann. Jeg har akseptert at jeg ikke kan endre på henne. Jeg ønsker meg mer hverdag med sønnen. Jeg hadde ingen overnattinger før mekling. Har vurdert mange ganger om å ta omsorgen. Fornuften sier at det er OK med samvær nå. Følelsene mine sier at jeg vil ha mer. Konflikten mellom oss er så stor”*. Blant enkelte foreldrepar var det også svært ulike oppfatninger om begrunnelsen bak valget. Foreldrenes utdypende kommentarer reflekterte ikke nødvendigvis uenighet omkring avtalene, men mer at det var et generelt vanskelig samarbeid om mange betente tema. Foreldrene viste til flere forhold som årsak til samværskonfliktene. Dette kunne blant annet være at barnet hadde spesifikke vansker, hyppig flytting, eller økonomiske forklaringer. Foreldrene hadde i flere av sakene involvert rettsvesenet for å etablere en avtale.

Nesten en tredjedel av foreldreparene blant de delvis fornøyde rapporterte ulikt om hvilken ordning de praktiserte (29.4 %). Også i denne gruppen var det en tendens at fedrene beskrev at de hadde mer samvær enn hva mødrene mente. Ofte handlet dette om at mor mente far hadde mindre enn vanlig eller vanlig samvær, mens far viste til utvidet eller en 50/50 løsning. I denne gruppen var det en større andel foreldre med middels konfliktnivå. Foreldrene begrunnet ofte valgene sine med at det var et naturlig valg og at barnas behov ble avgjørende. En mor beskrev valget slik *”Det var dette som virket mest naturlig og riktig”* og en annen far uttrykte *”Det som virket mest naturlig der og da”*.

Også i gruppen fornøyd med samarbeidet var det variasjon i hva foreldrene mente de praktiserte, men mindre enn i de andre gruppene. Variasjonen var særlig knyttet til omfang av samvær ved 50/50 løsning. Ellers delte de i stor grad begrunnelsen for valg av ordninger. En far begrunnet valget med *”Vi var enige om at de ikke skulle bo i bag. Vi forsøkte å sette våre personlige motiver til side. Vi mente ett tilholdssted ville være det beste”* eller som en annen far svarte *”Avtalte 60/40 som skulle bli 50/50 senere, og slik ble det. Valgte 60/40 fordi hun var så liten.”* Omfanget av konfliktsaker i denne gruppen varierte. For flere av foreldrene handler valg av samvær om et rettferdighetsprinsipp hvor begge legger til grunn at de har like mye rett til å være sammen med barna. Begrunnelser som *”For at begge skulle kunne se like mye til barna”*, *”Tanken om at man er likverdige”* og *”Mest rettferdig”* ble ofte nevnt.

Funnene tyder på at det er en del foreldre som opplever at de praktiserer ulike samværsordninger. I gruppen misfornøyd er det et inntrykk at dette kan være et av flere

potensielle konflikttema og som bidrar til et negativt samarbeid. Blant de fornøyde foreldrene virker det ikke som om ulikheter i rapportering av praktiserende ordninger påvirker samarbeidet mellom foreldrene i en negativ retning.

Meklers vurdering av bostedsløsning

I likhet med samværsavtaler vurderte mekler ved T2 foreldrenes enighet eller uenighet om bostedsløsninger for hvert av barna. Det viste seg at over halvparten av foreldreparene hadde kommet frem til bostedsløsning hos mor. Nesten en tredjedel hadde valgt delt bostedsløsning mens kun en liten andel (2.9 %) hadde valgt bosted hos far. I utvalget som helhet var det en andel (8.8 %) som var uenige om valg av bosted.

I gruppen som var fornøyd med samarbeidet hadde omtrent halvparten av foreldrene valgt bosted hos mor og opp mot halvparten hadde valgt delt bosted. Ingen foreldrepar i denne gruppen var uenige om bostedsløsning. Blant foreldrene i gruppen delvis fornøyd hadde godt over halvparten valgt bosted hos mor og en betydelig mindre andel hadde valgt delt bosted. I denne gruppen var det en andel foreldre som ikke var blitt enige om bostedsløsning for barna. I gruppen misfornøyd med samarbeidet hadde rett over halvparten av foreldrene valgt bostedsløsning hos mor og langt færre hadde valgt delt bosted. I denne gruppen var det flest foreldrepar som var uenig om bostedsløsning og ingen som hadde valgt bosted hos far. I tabell 19 (vedlegg B) fremkommer valg av type bostedsløsning i de ulike samarbeidsgruppene.

Generelt viste resultatene at i samtlige grupper hadde over halvparten valgt bosted hos mor. I gruppen fornøyd med samarbeidet var det en større andel som valgte delt bosted og ingen rapporterte å være uenige. Det var en betydelig andel i gruppen misfornøyd med samarbeidet som var uenige vedrørende bostedsløsninger og ingen hadde valgt bosted hos far.

Foreldrenes omtale om bostedsløsninger

Det var 22 (19.8 %) saker hvor foreldrene hadde ulik oppfatning av hvilken bostedsløsning de praktiserte. En gjennomgående tendens blant disse sakene var at en stor andel mødre mente barna hadde bosted hos seg, mens fedrene mente de praktiserte delt bosted.

I gruppen delvis fornøyd var det flest foreldre som rapporterte om ulik bostedsløsning (35.3 %). Fire av disse sakene hadde også ulik oppfatning om hvilken samværsløsning de

praktiserer. I tre av sakene var det middels til høyt konfliktnivå. I over halvparten av disse sakene mente mor at barna hadde bosted hos seg, mens far beskrev delt bosted.

En mindre andel av de fornøyde foreldrene rapporterte ulikt om hvilken bostedsordning de hadde valgt (14.6 %). Også her mente flere av mødrene at barna hadde bosted hos seg, mens fedrene enten beskrev bosted hos seg eller delt bosted. Over halvparten av foreldreparene (4 av 7 saker) hadde også ulik oppfatning om samværsordningene. Flere av sakene hadde lavt til middels konfliktnivå, mens det kun var en sak med høyt konfliktnivå. Noe av foreldrenes uenighet kan relateres til upresis begrepsbruk og en slags forvirring av begrepsinnholdet. Et eksempel på dette kommer frem i en mors beskrivelse ”*Var i utgangspunktet naturlig at barnet bodde mer hos meg. Gikk etter hvert over på 50/50 da faren hadde lyst til å se sønnen mer, samt at han hadde fått ny kjæreste og det ble mer ordnede forhold for han*”.

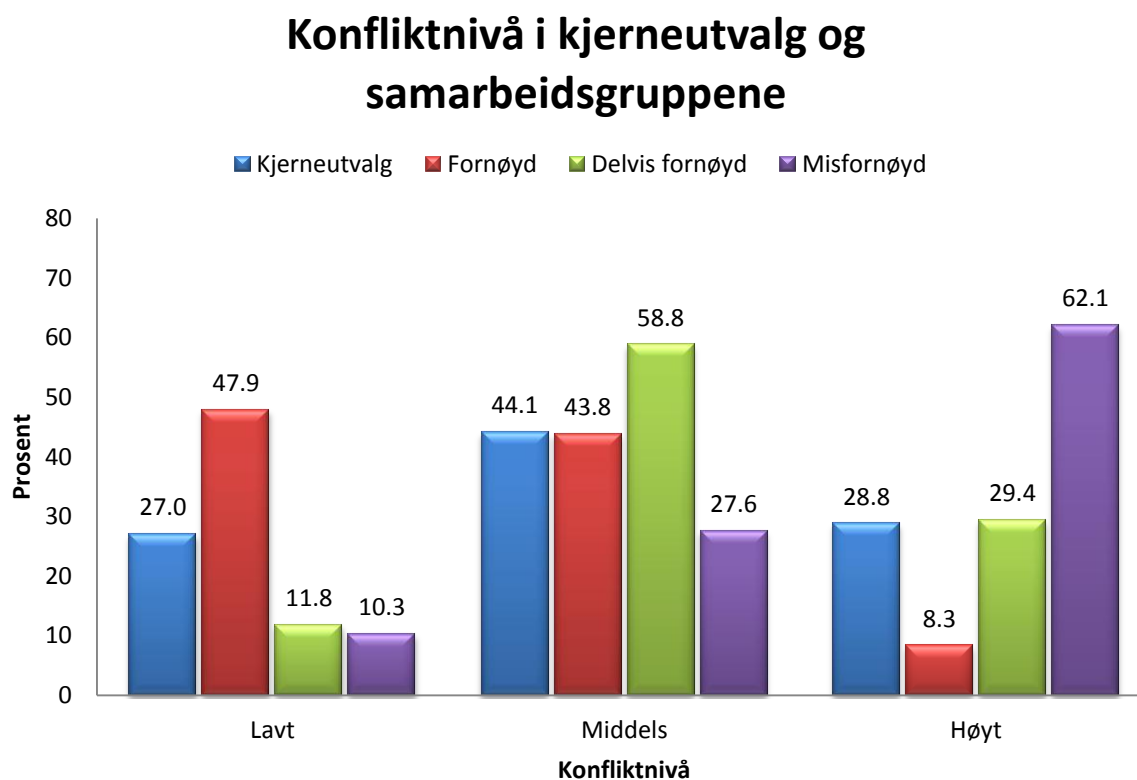
Blant misfornøyde foreldre var det få saker hvor det ble rapportert ulikt omkring bostedsløsning (10.3 %). Det gjaldt her kun tre saker. I en av sakene hadde foreldrene også ulik oppfatning om samværsordning. I denne saken var det et middels konfliktnivå, mens de to andre kan beskrives som saker med høy grad av konflikt.

4.3.4 Konflikt og samarbeid

Ved T1 rapporterte hele 44.1 % av kjerneutvalget om et middels konfliktnivå. Det var en nokså lik andel foreldre som opplevde lavt konfliktnivå (27.0 %) og høyt konfliktnivå (28.8 %).

Blant de 48 sakene i fornøydgruppen var omtrent halvparten tidligere definert som lavkonflikt saker, noen færre som middels konflikt og noen få høykonflikt saker. I gruppen delvis fornøyd var det få lavkonflikt saker, over halvparten med middels konflikt og nesten en tredjedel med høy konflikt. Blant de misfornøyde foreldrene var det få saker med lavt konfliktnivå, rundt en fjerdedel med middels konflikt og godt over halvparten med høykonflikt. Forholdet mellom foreldresamarbeid og grad av konflikt ble signifikanstestet og det ble funnet signifikante forskjeller mellom gruppene. En fullstendig oversikt over resultatene fremkommer i figur 2.

Figur 2. Konfliktnivå i kjerneutvalget og i de tre samarbeidsgruppene

$$\chi^2 = (4, N=111) = 35.242, p < 0.05$$

Resultatene viste at det var et nært sammenfall mellom type samarbeidsgruppe foreldrene tilhører 18 måneder etter mekling og konfliktnivået mellom foreldrene. Blant de fornøyde foreldrene var det flest som på meklingstidspunktet hadde lavt konfliktnivå, blant delvis fornøyde foreldre var det flest med middels konfliktnivå og i misfornøyd gruppen var det størst andel foreldre med høy grad av konflikt. Om lag 8 % av dem som tidligere hadde et høyt konfliktnivå er gjennomgående fornøyde med samarbeidet 18 måneder senere, mens i overkant av 10 % av de med lavt konfliktnivå er misfornøyde med samarbeidet. Det er grunn til å reflektere over slike endringer. Dette kommer vi tilbake til i drøftingen.

5 Diskusjon

Innledningsvis vil vi kort kommentere noen begrensninger ved denne studien. Følgende vil problemstillingene bli diskutert i lys av resultatene og mulige forklaringer av disse. For bedre å forstå samarbeidets art og kjennetegn ved gruppene vil til slutt fire ulike tilnærminger løftes frem for å skape en forståelsesramme av resultatene. Disse fremstår som mulig forklaringer på samarbeidets form og omfatter bruddprosessen, rollefordeling, psykiske vansker og individuelle problemer, og meklingsprosessen.

5.1 Begrensninger i studien

Det er noen begrensninger ved informasjonsinnhenting og behandlingen av datamaterialet i oppfølgingsstudien. Informasjonsinnhenting var basert på telefonintervju av foreldrepårene. Dette kan ha gitt mindre detaljerte svar enn ved dybdeintervju og kan ha bidratt til en noe begrenset informasjon om foreldresamarbeid som fenomen. En utfordring med forhåndsdefinerte svarkategorier er at kategoriene ikke alltid svarer til foreldrenes opplevelse og kan tvinge foreldrene til å avgi svar som ikke passer for dem. De åpne spørsmålene har gitt en mulighet for foreldrene til å sette egne ord på deres opplevelse. Det har bidratt til utdypende informasjon utover de forhåndsdefinerte svarkategoriene.

Det ble lagt til grunn at foreldresamarbeid forutsatte to parter, og saker hvor begge to hadde svart ble inkludert. Det kan ha ført til at nyanser i foreldresamarbeidet ikke kom tydelig frem. Enkelte av variablene, som samvær og bosted, hadde informasjon fra begge foreldrene for hvert enkelt av barna. Dette innebar at informasjon fra eksempelvis foreldre med fire barn kunne omfatte åtte ulike svar. Når foreldrene i tillegg varierte i sine svar om det enkelte barnet var det svært vanskelig å identifisere tydelige tendenser i materialet ad statistisk vei.

5.2 Demografiske kjennetegn ved foreldrene

Resultatene i vår studie indikerer at foreldrene i de tre samarbeidsgruppene i utgangspunktet var relativt homogene med hensyn til deskriptive trekk. Det var store likheter på tvers av gruppene. Vi fant for eksempel ikke at de misfornøyde hadde signifikant flere barn, yngre barn eller at de hadde kortere utdanning enn de fornøyde foreldrene. Det kunne tenkes at flere barn ville påvirket samarbeidet ved at det ble flere ordninger å holde oversikt over og flere

personer som skulle bli hørt og tatt hensyn til. Selv om det ikke var signifikante forskjeller var det en tendens at de delvis fornøyde og de misfornøyde hadde noen flere og eldre barn enn foreldrene i fornøydgruppa. En kunne også anta at de som var misfornøyde med samarbeidet hadde yngre barn enn hva man så i de andre gruppene. Andersen (2010) fant i sin delanalyse av FORM-utvalget at det var noen flere sped- og småbarn i høykonfliktgruppen sammenlignet med lavkonfliktgruppen. Dette ble forklart med at overgangen til å bli foreldre kan være en risikofaktor for parforholdet. Selv om foreldre med små barn opplevde mange konflikter hadde ikke små barn sammenheng med hvordan foreldrene samarbeidet etter brudd. Det var heller ikke signifikante forskjeller mellom samarbeidsgruppene med hensyn til antall særkullsbarn. På meklingstidspunktet ble det funnet at antall særkullsbarn hadde sammenheng med grad av konflikt. Foreldre i høykonflikt gruppen hadde flere særkullsbarn enn foreldre i lavkonflikt gruppen (Andersen 2010). Vi fant i vår studie ikke noe tydelig sammenfall mellom særkullsbarn og foreldresamarbeidet 18 måneder senere. Kanskje henger det sammen med at særkullsbarna ikke i like stor grad blir med i livet som et felles prosjekt. I tiden etter samlivsbruddet er det felles barn (våre heller enn mine og dine) som kommer i fokus for det videre foreldresamarbeidet.

Foreldrene i de ulike gruppene skilte seg lite fra hverandre med hensyn til alder. Yngre foreldre slet altså ikke mer enn eldre foreldre. Det er flere forhold som kan skape forventning til dette, for eksempel erfaring eller tid i relasjonen. Vi fant ikke støtte for slike forventninger.

Det var mange likheter på tvers av gruppene med hensyn til utdanning og beskjeftigelse, men det var også noen interessante forskjeller. I gruppen fornøyd med samarbeidet var det en jevn fordeling i antall år med utdanning. I de to andre gruppene var det større andel av foreldrene, da særlig mødrene, som hadde kortere utdanning (0-2 år). Det er interessant å merke seg at blant de misfornøyde mødrene var det en noe større andel som hadde høy utdanning, mens fedrene hadde kortere utdanning. En slik forskjell mellom foreldrene kan for noen føre til et misforhold i forventninger i utførelse av foreldrerollen. Det kan tenkes at mødre med lang utdanning har høye forventninger til fedrenes deltagelse og at fedrene ikke innfrir dette. I gruppen fornøyd og delvis fornøyd med samarbeidet var det et overveldende flertall av fedrene som var i full stilling. Andelen misfornøyde fedre som var i full stilling var betydelig lavere og det var flere fedre i denne gruppen som var trygdet eller arbeidsledige. Dette vil bli diskutert videre i teksten.

Alt i alt ble det ikke påvist noe tydelig sammenfall mellom demografiske kjennetegn ved foreldrene og samarbeidsnivå. Dette samsvarer med det Moxnes og Winge (2000) fant i sin studie. Forklaringer på samarbeidsproblemer må søkes andre steder.

5.3 Foreldresamarbeidet i tiden etter brudd

En oppsummering av resultatene viser at over halvparten av foreldrene stort sett var fornøyd med samarbeidet. Av de 111 foreldrepårene var det flest som ble kategorisert som fornøyd eller delvis fornøyd med samarbeidet. En mindre andel foreldrepar hadde store utfordringer i samarbeidet. Over halvparten av foreldrene i kjerneutvalget var fornøyd med samarbeidet om avtaler, fleksibiliteten i disse, gjensidig informasjon og økonomi. Det var en positiv trend at det gjennomgående ble rapportert om mer fornøydhet enn misnøye. Mange foreldre delte på samarbeid om daglig omsorg, men vi så også at mødre ofte var alene om dette. I overkant av halvparten av foreldrene hadde omfattende samværsordninger. Rundt 10 % av foreldrene var fortsatt uenige på dette området. Over halvparten av foreldre hadde valgt bostedsløsning hos mor, en tredjedel hadde valgt delt bosted og en svært liten andel bosted hos far. Det var også her noen foreldre som var uenige om løsning. Halvparten av utvalget var tidligere blitt kategorisert som saker med middels konfliktnivå. Vi vet ikke hvordan dette ville blitt kategorisert 18 måneder etter, men ser at halvparten var blitt definert som fornøyd foreldre nå.

5.3.1 Foreldresamarbeidets uttrykk - ulike samarbeidsmønstre

Kjerneutvalget ble delt inn i samarbeidsgruppene fornøyd, delvis fornøyd og misfornøyd. De mest fremtredende kjennetegnene ved foreldrepårene i fornøydgruppen var at de fortalte om et samarbeid som fungerte greit. I den grad det var noe misnøye gjaldt dette som oftest praktiske gjøremål eller spørsmål om økonomi. Samlet sett beskrev foreldrene et samarbeid hvor barna ble satt i fokus. Blant foreldre i delvis fornøyd gruppen var det en del saker hvor det hadde vært store konflikter tidligere, men samarbeidet fungerte bedre nå. Utfordringer i denne gruppen lå ofte i kommunikasjonsvansker. Kjennetegn ved foreldrene i misfornøyd gruppen var at de slet med mange konflikter. Konfliktene ble oppfattet som intense og fastlåste og barna var i større grad enn i de andre gruppene trukket inn i konfliktene.

Samarbeidsmønsteret som vi har funnet i de tre gruppene har tydelige likhetstrekk med Ahrons (1994) beskrivelse av samarbeidstypene *virkelige venner*, *korrekte kolleger*, *sure samhandlere* og *kampkåte krigere*. Typisk for de *virkelige vennene* var at de beholdt en nær vennerelasjon i tiden etter skilsmissen. I utvalget vårt var det noen få innenfor gruppen fornøyd med samarbeidet som opplevde samarbeidet på en slik måte, men de aller fleste i denne gruppen kan bedre sammenlignes med Ahrons samarbeidskategori *korrekte kolleger*. Ahrons beskrev denne gruppen som at de ikke nødvendigvis var nære venner, men at de stort sett samarbeidet godt når det kom til elementer som omhandlet barna. Det var flere likhetstrekk med Ahrons kategori *sure samhandlere* og vår gruppe delvis fornøyd med samarbeidet. Både i Ahrons og vår gruppekategori så man at det til tider kan være en svært anspent og vanskelig stemning mellom foreldrene, men at de klarte å samarbeide sånn noenlunde med barna i fokus. Det kan tenkes at noen av foreldrene i delvis fornøydgruppen også kunne passet inn under kategorien *korrekte kolleger* med et samarbeid som stort sett fungerte rimelig bra. I vår samarbeidsgruppe misfornøyd med samarbeidet fant vi en rekke likhetstrekk med Ahrons kategori *kampkåte krigere*. Det dreide seg om store, fastlåste konflikter som barna har blitt trukket inn i. Tendensen handlet om uenigheter mellom foreldrene rundt ordninger om samvær og bosted, og de tok ofte saken videre til rettsapparatet. Foreldrene hadde store utfordringer med å samarbeide med hverandre. Det at man ser en så pass stor overlapp mellom gruppeinndelingen til Ahrons og inndelingen i denne studien kan være med å støtte opp om operasjonaliseringen av samarbeidsvariabelen vi har lagt til grunn for denne oppgaven.

Ahrons fant i sin longitudinelle studie endringer over tid med hensyn til hvilken samarbeidsgruppe foreldrene passet inn i. Det ville vært interessant ved senere oppfølgingsintervju av foreldre i vårt kjerneutvalg å utforske om det skjer endringer i samarbeidet over tid, og se på hva som bidrar til slike endringer. Våre intervju fant sted 18 måneder etter endt meklings og det er tenkelig at foreldresamarbeidet vil kunne endre og utviklet seg i tiden videre. Sett fra perspektivet om at tiden leger alle sår, vil det være nærliggende å tenke seg at det blir lettere å få til et samarbeid som fungerer når den følelsesmessige stormen har stilnet. Samtidig kan en tenke seg at nye utfordringer i form av nye samboere, deres barn og nye medlemmer i begge familiene vil kunne være med å skape utfordringer for det videre foreldresamarbeidet.

5.3.2 Hvordan skal tiden med barna fordeles og hvem skal barnet bo hos?

Meklerne i FORM-studien rapporterte at de fleste foreldrene kom frem til samværs- og bostedsavtaler. Det var et flertall som valgte omfattende samværsordninger og færre som avtalte reduserte ordninger. Det er interessant å se dette i lys av hvordan holdninger har endret seg de siste årene på hva som foreligger av sosiale forventninger etter et samlivsbrudd. For omtrent 40 år siden da skilsmissetallene begynte å stige var det et rådende fokus på hvordan mødrene skulle klare å oppdra barna alene. Fedrene ble oftest rådet til å ha redusert kontakt med barna, eventuelt kutte kontakten, da man tenkte det ville være for belastende for barn å skulle forholde seg til to separerte foreldre i ulike hustander (Moxnes & Winge, 2000). Den gang var den rådende tankegangen at foreldreskap og ekteskap var to separate forhold og det var lite snakk om felles foreldreskap etter en skilsmisse. Med årene har ting forandret seg betraktelig. I dag tenker de fleste i Vesten at skilsmisse oppløser et ekteskap, men at foreldreskapet fortsetter. Det har vært et økt fokus de siste årene på hvordan fedrene bør og kan være mer på banen og på mer likestilte samværs- og bostedsordninger etter et samlivsbrudd.

Man kan kanskje si det i dag foreligger et slags ideal om foreldresamarbeid der mor og far har like mye samvær med barna og hvor delt bosted betraktes som den beste løsningen. Det har vært en politisk kampsak om hvorvidt delt bosted skal bli den foretrukne løsning i saker hvor foreldrene er uenige om omsorgen. Ridar og Kreutz-Hansen (2011) har vist til Bekkemellem sin tidligere uttalelse om at barneloven bør legge vekt på like rettigheter til begge foreldrene med lik tid til barna. Dagens barne-, likestillings- og inkluderingsminister Audun Lysbakken er svært uenig og har uttalt at det ikke er et relevant tema hva som er mest rettferdig for foreldrene i en vurdering av barns beste (ibid). En motforestilling mot Bekkemellems resonnement kan baseres på at hennes søken etter rettferdighet mellom foreldrene kan gå på bekostning av hva som er det beste for barna som skal leve med ordningene. En del barn håndterer å flytte på seg annenhver uke, men mange kan nok også finne seg i det for ikke å ta parti med eller skuffe noen av foreldrene. Reitan (2011) har uttrykt at et likeverdig foreldreskap handler om at foreldrene samarbeider om hvordan barna skal ha det. Hun fokuserer på at det viktige er at man gjør hverandre gode som foreldre og at et likeverdig foreldreskap ikke kan måles i prosent. For noen barn fungerer det bra med en 50/50 løsning og skifte bosted annenhver uke, mens andre barn opplever det som slitsomt å ikke ha et fast

holdepunkt og et sted som defineres som *hjemme*. Velger man delte samværsordninger kan det kreve at foreldrene samarbeider mer med hverandre enn ved valg av andre ordninger. Så hvem er de foreldrene som velger delte ordninger? Ridar og Kreutz-Hansen (2011) viser til psykolog K. Hagens uttalelse om at det oftest er ressurssterke foreldre som samarbeider godt med hverandre som velger slike ordninger. Dette gjenspeiles også i vårt utvalg. Blant foreldrene som var fornøyd med samarbeidet var det et stort flertall som hadde omfattende løsninger for barna. Dette gjaldt langt færre av de misfornøyde foreldrene. En forklaring på dette kan være at det kan være vanskeligere for foreldre i denne gruppen å samarbeide om delte ordninger som i de fleste tilfeller inkluderer stor grad av kontakt mellom partene.

I en tid hvor det er blitt mange foreldre som vokser opp med *mine og dine barn* hører vi stadig i media og på folkemunne om hvordan foreldre bør omordne seg etter samlivsbrudd. Det formidles bilder av *lykkelige skilsmisser*, hvor man feirer høytider sammen og bli en stor lykkelig familie med foreldre, barn, steforeldre og stesøsken i en og samme stue. For noen familier kan dette fungere, men for andre familier kan det bli forventninger det kan være vanskelig å leve opp til. Kan det ha utviklet seg en norm om at skilsmisse og samlivsbrudd er så vanlig at det forventes at man skal mestre det nærmest uten utfordringer? Kan det tenkes at hva Koch (2007) beskriver som *godt nok* foreldresamarbeid bør være idealet heller enn streben etter noe som for mange kan oppleves som et urealistisk *lykkelig og likestilt* samarbeid? Ahrons (1994) beskriver at skilsmisse slettes ikke er en enkel overgang, men heller en smertefull prosess som griper inn i hele tilværelsen til de det angår. Hun peker på at det ikke er godt å skilles, men heller at det kan finnes gode skilsmisser. Når det er sagt er det grunn til å peke på at størsteparten av foreldrepår faktisk ser ut til å få til et foreldresamarbeid som fungerer bra etter samlivsbrudd og som involverer en mor så vel som en far (Tjersland 1993, Ahrons 1994, Moxnes & Winge 2000). Dette fant vi også at var tilfelle for de aller fleste i vårt utvalg.

Foreldrenes ulike opplevelse av ordningene de praktiserer

Under intervjuene opplevde vi at mødrene og fedrene i foreldrepårene ofte rapporterte ulikt når de ble spurt om hva slags samvær og bostedsløsninger de praktiserte 18 måneder etter endt mekling. Ulikhetene kan både henge sammen med misforståelser mellom foreldrene og at foreldrene misforstod valgkategoriene intervjuer fremla. Blant de misfornøyde foreldrene var det en stor andel, nesten halvparten av foreldrene som gav forskjellige svar når de ble

spurt om hva slags samværsordning de praktiserte. Fra tidligere vet vi at et kjennetegn ved foreldrepårene i denne gruppen er store konflikter og vansker med å kommunisere med hverandre på en god måte. Mangel på kommunikasjon kan muligens forklare foreldrenes uforenelighet om praktiserende ordninger, for eksempel at den ene forelderen tror at de praktiserer en ordning mens den andre er mer inneforstått med en annen ordning. Det er interessant å se på ulik rapportering om samvær i sammenheng med bosted. Sammenlignet med de andre to gruppene var det i misfornøydgruppen minst uforenelighet når det gjaldt hvilken bostedsløsning de praktiserte. Kanskje kan dette ha sammenheng med den store andelen foreldre i denne gruppen som har behandlet saken i retten. Det kan være at en kjennelse fra retten har tydeliggjort hvem av foreldrene barna skal bo hos. Bosted kan kanskje i større grad enn samvær oppleves som et enten/eller spørsmål, noe som kan gi rom for mindre misforståelser mellom partene.

Det kan være at mangel på samsvar mellom foreldrene kan forklares med forvirring om begrepene samvær og bosted. Både begrepenes innhold og omfang kan oppleves forvirrende. Variasjonen mellom enkelte løsninger, eksempelvis 50/50 og utvidet, kan være små slik at det skulle lite til før foreldrene virket uenige. Til tross for at en del foreldre manglet felles enighet om praktiserende løsninger påvirket ikke dette nødvendigvis samarbeidet i negativ retning. I resultatene kom det frem at foreldre i kjerneutvalget, på tvers av de ulike gruppene, stort sett var fornøyde med både avtaler og fleksibiliteten i avtalene.

5.4 Hvordan forstå foreldresamarbeidet?

Kvaliteten på foreldresamarbeidet i etterkant av et samlivsbrudd vil ha stor betydning for hvordan barna tilpasser seg den nye tilværelsen (Amato 2000, Bonach 2005, Moxnes 2003, Størksen 2006 b). Som sagt kan det være en sårbar overgang. Vi har pekt på en del mulige forklaringer på samarbeidet og samarbeidsvansker. Avslutningsvis ønsker vi å drøfte noen forklaringer som ytterligere kan gi økt forståelse av hva som kan påvirke et foreldresamarbeid etter et samlivsbrudd. Vi ønsker å løfte frem bruddprosessen, rollefordeling, psykiske vansker og individuelle problemer og meklingsprosessen som mulige forståelsesrammer.

5.4.1 Bruddprosessen

Hva kan forklare at mange foreldre strever med samarbeidet? I etableringen av et foreldresamarbeid har Moxnes og Winge (2000) vektlagt betydningen av at foreldre forhandler om løsninger og at de i tiden etter bruddet behandler hverandre som verdige forhandlingspartnere. Dette kan være en stor utfordring for mange når man opplever å være sveket, såret og kanskje føler seg forlatt. Konflikter kan lett oppstå eller forsterkes, samt forhindre at et samarbeid etableres. I vårt utvalg så vi at nesten halvparten av de fornøyde foreldrene hadde et lavt konfliktnivå, mens det blant de misfornøyde foreldrene var langt flere med et høyt konfliktnivå. I enkelte saker tar den som er dypt såret over å bli forlatt valg som gjør det vanskelig for den andre forelderen å fungere både som foreldre og i andre roller. Dette kan være økonomiske sanksjoner, rigiditet i avtaler eller for stor fleksibilitet i avtaler som forhindrer den andre fra å planlegge egen hverdag. Noen foreldre gjør dette bevist. Andre har ikke en bevist intensjon om å forringe den andres hverdag, men er heller ikke villig til å endre seg for at foreldresamarbeidet skal fungere bedre. Å bli forlatt til fordel for en ny kjæreste kan også være en side ved bruddprosessen som oppleves som dypt sårende og vond. Dette kan være med å vanskeliggjøre prosessen ytterligere. For noen par blir dette ekstra sårt og vondt og for noen kan det utvikle seg til en form for antagonisme til den tidligere partneren. Både tanken på at den nye kjæresten skal være sammen med barna og følelsen av å bli erstattet kan være vond å bære.

Hvilke følelser foreldrene har til selve bruddprosessen og hverandre kan være forhold som kan ha betydning for relasjonen mellom foreldrene. Baum (2003) har vist at både initiativ og følelse av ansvar for bruddet kunne påvirke hvordan foreldre samarbeidet og fulgte opp omsorgssider til barna i etterkant av et brudd. Fedrene i studien som tok initiativ til og følte ansvar for samlivsbruddet hadde et mer positivt samarbeidsforhold til tidligere partner og fulgte i større grad opp foreldreskapet enn fedre som ikke hadde vært initiativtakere. Baum fant også at saker hvor rettsgangen hadde vært konfliktfull og lang vanskeliggjorde forholdet mellom foreldrene etter bruddet. I vårt materiale var det langt flere barnefordelingssaker i gruppen misfornøyd med samarbeidet. I noen slike familier kan det se ut til at foreldreskapet ikke blir prioritert på en god nok måte. Barna kan komme i bakgrunn for konflikter og vanskeligheter foreldrene opplever, noe som vil kunne ha negative konsekvenser for barnas tilpasning etter foreldrenes brudd. Andre følelser som ser ut til å ha betydning for individuell tilpasning etter bruddet er tilgivelse av seg selv og den andre. Evnen til å tilgi ser ut til å

fremme partenes tilpasning etter bruddet. Rohde-Brown og Rudestam (2011) fant at tilgivelse hadde størst betydning for par som hadde vært separert 18 måneder eller kortere. Funnene viste at de som evnet å tilgi seg selv også opplevde følelse av økt selvverd, noe som bidro til å fremme tilpasning etter bruddet.

Det er ofte slik at foreldrene har ulik opplevelse av bruddet. For den ene av partene kan prosessen ha pågått over flere år, mens det for den andre kommer mer som et sjokk. Dette kan føre til en form for skjevhet i bruddprosessen der den ene har akseptert bruddet, mens den andre er i startfasen av bruddprosessen og har fortsatt problemer med å ta det innover seg. Moxnes (2003) har benevnt dette som asynkrone skilsmisseprosesser. Dette kan bidra til å forklare foreldrenes ulike reaksjoner og væremåter i etterkant av bruddet.

Foreldre kan også ha ulike oppfatninger om hva som ligger til grunn for et brudd. Bonach, Sales og Koeske (2005) har vist at mødre oftere attribuerer årsakene til brudd til emosjonelle aspekter (interne forhold) og fedre oftere til eksterne forhold. Kvinnene i studien forklarte oftere at bruddet handlet om en mangel på tilfredsstillelse av emosjonelle behov, men at det også kunne handle om misbruk av ulik slag (de viste til krangling med ekspartner om alkohol og annet misbruk). Funnene tydet på en interaksjonseffekt mellom kjønn og foreldresamarbeid. Både tilgivelse og skyld hadde betydning for hvordan mødre opplevde foreldresamarbeidet, men var mer eller mindre uviktig for fedrene. For kvinnene var det avgjørende at ekspartneren var klar over og angret sin rolle i separasjonen for at foreldresamarbeidet skulle være effektivt. For mange kan det være nyttig å være seg bevisst at slike holdningsforskjeller mellom menn og kvinner kan foreligge.

5.4.2 Rollefordeling

Videreføring av roller

Tradisjonelle kjønnsrollemønstre som foreldre viderefører kan forklare noe av forskjellene mellom samvær, bosted, oppfølging av omsorgen og samarbeidsform. Vi fant at fedrene oftere hadde fulltidsstillinger og mødre oftere jobbet deltid. Dette kan tyde på at kjønntypiske roller fortsatt er fremtredende blant noen av dem som skiller seg. En skulle ut fra samfunnsmessige endringer, som økt fedrekvote og høyt fokus på aktivt involverte fedre, kunne forventet en likere fordeling av hvordan mødre og fedre fordeler arbeidet. Likevel fant vi i våre data at mødre oftere jobbet deltid og fedrene fulltid. Dette kan tyde på at fedrene

fortsatt har et økonomisk ansvar i familien, mens mange mødre tar seg av oppfølging og tilrettelegging av hverdagen og barna. En noe uventet tendens var at dette var mest fremtredende blant foreldre som var fornøyde og delvis fornøyde med samarbeidet og ikke i gruppen misfornøyd med samarbeidet. I misfornøyd gruppen fant vi en likere fordeling mellom mødre og fedre i full stilling. Noe av forklaringen kan være at de fornøyde foreldrene hadde lang erfaring med å samarbeide om hus og hjem før bruddet og at dette ble videreført. Flere av de misfornøyde foreldre syntes å mangle denne erfaringen og slet mer med å få til et samarbeid hvor begge deltok, samtidig som begge arbeidet mer. Moxnes og Winge (2000) viste i sin studie at foreldre som delte den daglige omsorgen eller hadde omfattende samværsordninger etter samlivsbrudd også delte mer på husarbeid og omsorgen om barna mens de var gift. Mye tydet på at de med langvarig samarbeid videreførte dette etter bruddet, både når det gjaldt selve beslutningen om bruddet, fordeling og løsninger om barna. Foreldre som ikke var tilfreds med samarbeidet hadde i mindre grad samarbeidet om oppgaver i huset og barneomsorgen tidligere. Ofte var ujevn arbeidsfordeling en av årsakene til bruddet. Tatt dette i betraktning kan foreldrenes tidligere arbeids- og ansvarsfordeling forklare en sammenheng mellom fornøydhet med samarbeidet og en likere fordeling av samværs- og bostedsløsninger, samt oppfølging av omsorgssider. Bakgrunnen for en slik tolkning har en noe begrenset verdi da vi i våre analyser ikke har vektlagt å sammenligne tidligere arbeidsfordeling med nåværende fordeling. Det kan tenkes at flere av ordningene henger tett sammen slik at for eksempel en likere fordeling av samværet kunne lede til en likere fordeling av daglig omsorg.

Ikke alle foreldre har etablert et rollemønster de viderefører, enten det være seg at de har bodd sammen i kort tid eller at de ikke har bodd sammen i det hele tatt. Vi antok at foreldre som hadde kortere bolengde hadde større vansker med å etablere et samarbeid hvor begge parter var involvert i barna. Arbeidsfordeling mellom foreldrene var ikke blitt godt nok etablert og kunne bidra til en skjev fordeling. Det ble ikke funnet statistisk støtte for dette synet i vårt materiale, men det var likevel slik at det blant de misfornøyde foreldre var en større andel som ikke hadde erfaring med å bo sammen eller kun hadde bodd sammen en kort periode. Disse foreldrene måtte etablere rollen som mor og far på hver sin kant og de sto uten felles erfaringer som kunne gi enighet om sentrale verdier i oppdragelsen. Dette kan ha ført til misnøye, spesielt blant mødre som i denne undersøkelsen ofte var alene om hovedansvaret for barna i gruppen som var misfornøyd med samarbeidet.

Fedrenes perifere rolle

Flere av våre funn tyder på at selv om mange foreldre delte på å følge opp ulike omsorgssider og hadde delte bo- og samværsordninger var det en betydelig andel fedrene i utvalget som hadde en perifer rolle i omsorgen av barna. En gjennomgående tendens var at fedre deltok mindre i oppfølging av ulike omsorgssider enn mødrene. Denne tendensen var gjennomgående på samtlige områder. Det var også en betydelig mindre andel som hadde bosted hos far. Blant de misfornøyde foreldrene var det ingen som praktiserte bosted hos far. Det var også i denne gruppen en større forekomst av reduserte samværløsninger.

En mulig forklaring av fedrenes begrensede deltagelse på flere områder kan være barnas alder. Vi så en tendens til at blant de misfornøyde foreldrene var det noen flere som hadde eldre barn. Tjersland (1993) har i Østensjøstudien fra 1992 vist til lignende tendenser. Fedrene hadde hatt en avgrenset rolle som ble videreført etter bruddet. Barna ble boende hos mor på samme bosted som tidligere og fortsatte å være sammen med far på en måte som var typisk også før bruddet. Et slikt mønster var noe både far og barn var vant til og ingen av dem ønsket en forandring. Tjersland har beskrevet samværet som redusert, men som funksjonelt. For noen mødre kunne dette føre til en sterk misnøye av samarbeidet. Også Cheadle, Amato og King (2010) fant at fedre som opprettholdt stabilt mye kontakt med barna hadde eldre barn ved separasjonstidspunktet.

Vi fant at fedre i misfornøydgruppen oftere var trygdet eller arbeidsledige. Som følge av dette kunne man tenke seg at fedrene i denne gruppen ville ha mer tid og være mer delaktig i barnas liv, og at det ville føre til en likere fordeling mellom foreldrene. Det hadde ikke skjedd. Mye kan tyde på at mødrene i denne gruppen ble den som dro lasset, både ved at de oftere var i full stilling og at de hadde hovedansvaret for barna. En mulig forklaring Tjersland (1993) har pekt på i sitt utvalg var at fedrene var mer opptatt med egne prosjekter som eksempelvis sport, spillejobber på kveldstid, rus og nye kvinner. Dette kan ha vært et problem under samlivet og som ble forsterket etter bruddet. Noen mødre valgte å avslutte disse kampene, mens andre strakk seg langt, ved blant annet å arrangere samvær hos seg for at barna skulle få tid sammen med far. Det var i vårt materiale blant de misfornøyde foreldrene ingen som hadde valgt bosted hos far og få som hadde omfattende samværsordninger. Dette kan tyde på at fedrene spesielt i denne gruppen i større grad ønsket mindre ansvar ved å velge bostedsløsning hos mor. Det kan også være et valg som ble tatt ut fra økonomiske årsaker og hvor ulike rettigheter og støtteordninger tilfaller der barna har bostedsadresse. Likevel var tendensen

tydelig, en større andel praktiserte redusert samvær, noe som innebar mindre tid med barna. Det kan trolig forklare at noen fedre ble mindre delaktige. En bakenforliggende forklaring kan være at foreldrene tenkte at barna var mest knyttet til mor og hadde en sterkere tilknytning til henne. Dette kan være en direkte effekt av at far har vært opptatt av sine prosjekter i samlivet, men også en forklaring som kan legitimere et fravær som far.

På en annen side kan det for mange fedre være vanskelig å etablere rollen som far på ny hvis mødrene til dels står i veien for dette. Mødre kan ha ulike forklaringer på dette, for eksempel at hun ikke stoler på far, ikke slipper far til, ønsker selv å ha kontrollen, og lignende. Dette kan bli et hinder for at foreldrene støtter hverandre som omsorgspersoner. Madden-Derdich og Leonard (2000) har vist at foreldrestøtte hadde en positiv betydning for fedrenes involvering i foreldresamarbeidet. I deres studie ble det ikke funnet støtte for at konflikt hindret fedre i å delta, men at det heller var fedrenes opplevelse av støtte som var den viktigste prediktoren for senere samarbeid. Madden-Derdich og Leonard beskrev mødre som hadde mesteparten av samværet som styrende og kontrollerende i kontakten mellom far og barn. Dette ligner hva Minuchin (1974) definerte som rigide grenser i subsystemene. Dette kan føre til at fedre i tiden etter bruddet blir hindret eller forstyrret i å opprette en tydelig rolleidentitet i den nye familiestrukturen. Fedrene kan ha en uklar forståelse av hva den nye rollen skal innebære slik at rolleidentiteten forstyrres. Dette kan bidra til dysfunksjonelle relasjoner og misnøye mellom foreldrene.

Etablering av nye roller

Ahrons (1981) har pekt på defineringen av roller som en av de vanskeligste og den mest stressende oppgaven foreldre må håndtere etter et samlivsbrudd. Resultatene fra vår studie tyder på at mange av de som opplevde størst vansker i samarbeidet hadde en skjev rollefordeling etter samlivsbruddet. En slik rollefordeling innebar at den ene av foreldrene, oftest mor, hadde hovedansvaret og omsorgen for barna. Denne formen for rollefordeling betyr ikke nødvendigvis at foreldrene bevisst har valgt dette og utelukker den andres deltagelse. Man kan se det som et resultat av flere valg som gir en skjevhet i foreldreskapet. En slik fordeling kom tydelig frem spesielt blant foreldre som var misfornøyde med samarbeidet. Vi fant at barna i disse familiene oftere bodde hos mor, at det var uenighet om samværmengde og at flere hadde valgt mindre enn vanlig samvær. En betraktelig større andel mødre i misfornøydgruppen var alene om å følge opp omsorgssider til barna ifølge

begge foreldrene. Samlet kan dette tyde på at det blant misfornøyde foreldre oftere var mor som tok seg av barna og organiseringen av deres hverdagsliv.

En annen type forklaring kan som tidligere nevnt være at mødre har vansker med å slippe fedrene til. Oppgaver og organisering av barnas liv har tidligere vært mors arena og utfordres av fedrenes økte involvering etter bruddet. Mødre må slippe deler av kontrollen, men kan ha vansker med å stole på at far mestrer ansvaret dette innebærer. Mønsteret ligner hva Minuchin (1974) kaller sammenfiltrede grenser. Kontakten mellom mor og barn blir tett, mens far får mindre plass noe som gjør at grensene i subsystemet far-barn blir diffuse. Ved samlivsbrudd beskriver Minuchin at fedre er bedre rustet til å etablere avstand enn mødre. Sosiale forventninger om at mor skal ha ansvaret for barna fører til at hun er bundet til forpliktelser til det tidligere familiesystemet. Dette kan føre til at forventninger til det gamle systemet opprettholdes selv om subsystemene har endret seg. For noen kan det tidligere mønsteret vekkes til live når man skal interagere med tidligere partner, eksempelvis kan man tenke seg at ulike måter å løse foreldresamarbeidet nettopp kan føre til en forsterkning av konflikter og et vanskelig samarbeid. Dette kan være spesielt vanskelig når foreldrerollen redefineres etter et brudd og foreldrene opplever vansker og utfordringer med hvordan samarbeidet skal få form. Mangel på tydelige roller fører til usikkerhet om hvem som tilhører familiesystemet, hvilke roller og oppgaver hver og en er ansvarlige for. I en slik dynamikk kan både konflikter og misnøye mellom foreldrene bli forsterket. I gruppen som opplever fornøydhet kan dette trolig være mindre utstrakt og mindre aktuelt. Denne gruppen foreldre ser ut til å videreføre en mer jevn rollefordeling og kan av den grunn ha bedre forutsetninger for å etablere et jevnbyrdig samarbeid etter bruddet.

5.4.3 Psykiske vansker og problemer hos en av foreldrene - samarbeid for enhver pris?

Under telefonintervjuene fikk vi et inntrykk av at noen familier slet med problemer som rus, vold og psykiske vansker og at dette oftere var knyttet til foreldre som slet med samarbeidet. Det er nærliggende å tenke at slike forhold kan være med å vanskeliggjøre et foreldresamarbeid. Ådanes et al. (2011 b) fant i sin studie at både trakassering, vold og trusler oftere ble rapportert i barnefordelingssaker. Rusmiddelbruk og somatiske lidelser hos foreldre og barn ble både knyttet til barnefordelingssaker (med og uten avtale) og ekteskapsaker (uten avtale). I en studie av Skjørten og Paul (2001) om samlivsbrudd, barnefordeling, konflikter og

foreldresamarbeid ble det vist til en videreførelse av vold og trakassering av kvinner etter samlivsbrudd. De rapporterte om gjentatte avtalebrudd og konflikter i forbindelse med overlevering av barna. Mødrene befant seg i en svært utfordrende livssituasjon hvor de blant annet opplevde at barna ble brukt som kontrollmiddel av den tidligere partneren. Noen av fedrene endret på avtaler, holdt igjen barnet eller benyttet overleveringssituasjoner for å komme hjem til mødrene. For mange av mødrene ble dette opplevd som et dilemma mellom god omsorg og juss. Etter barneloven § 44 har barna rett på samvær med begge sine foreldre og foreldrene har et gjensidig ansvar for at barnet har samvær med begge. For mange kvinner blir løsningen å innrette seg etter mannen og være så fleksibel som mulig, til tross for trusler og utføring av vold og trakassering. Slike forhold er tydelig med på å vanskeliggjøre et samarbeid. Er det legitimt å stille spørsmål om det for enhver pris skal være en fortsettelse av foreldreskapet? På mange måter oppleves dette som et tabubelagt spørsmål i en tid hvor det overordnede idealet er at mor og far skal delta like mye i barnas liv. I noen tilfeller balanserer man på grensen mellom en tilfredsstillende av foreldres og barnas behov. Det kan diskuteres om det beste for barna i noen tilfeller er å ha én foreldre som fungerer godt heller enn å leve i utrygge omgivelser.

5.4.4 Meklingsprosessen

Det ble i 2007 innført en lovpålagt endring i hvordan meklingsordningen skulle ta form. Endringen innebar en reduksjon i obligatoriske timer foreldrene måtte møte til fra tre til en time. Hvis foreldrene kom til enighet før de obligatoriske tre timene kunne de få utstedt meklingsattest på et tidligere tidspunkt, ble de ikke enige måtte de møte til alle tre timene for å forsøke å komme frem til ordninger begge kunne godta. I dag skal meklingsattesten utstedt etter første time uavhengig av om man er kommet til enighet eller ikke. Før endringen i 2007 var det et tak på maksimalt fire meklings timer foreldre kunne få tilbud om. Dette ble endret til syv timer. Formålet med endringen var å styrke meklingsordningen ved et gi mer tid til de par som trengte det mest. Det ble tenkt at ressursene skulle utnyttes bedre ved at i de ukompliserte sakene ville det kun bli benyttet en time og de med større vansker ville ta i bruk flere timer (Ådnanes et al. 2011 b). I Ådnanes et al. sin tverrsnittsstudie av meklingsordningen fant de at dette ikke var tilfelle. De fant at foreldre i 2010 i gjennomsnitt møtte 1.4 ganger til meklings. I barnefordelingssaker møtte foreldrene 1.7 ganger, i ekteskapsaker 1.3 og 1.4 ganger ved brudd i samboerskap. Dette viser en ganske annen tendens enn det som ble forventet ved lovendringen. Resultatene i FORM-studien viste en lignende tendens. Over 70 % av

foreldrene benyttet seg av en eller to meklingsamtaler. Det var flest i fornøyd/delvis fornøydgruppene som kun benyttet seg av en samtale. Dette kan støtte opp om at de som ikke har behov for videre samtaler gir seg etter en samtale. Det som er bekymringsverdig er at det ser ut til at mange av de som virkelig hadde hatt behov for flere timer også gir seg etter en eller få samtaler.

I misfornøydgruppen var det en stor andel foreldre som kom til meklings i forbindelse ved barnefordelingssaker. Det var mange som ble vurdert som å ha et høyt konfliktnivå på meklingsstidspunktet. Samtidig var det flest fra denne gruppen som rapporterte at de ikke kom frem til noen løsning i meklingsprosessen. Det er tenkelig at mange av disse foreldrene avsluttet meklingsprosessen tidlig blant annet fordi de allerede hadde bestemt seg for at de skulle ta saken videre til rettsapparatet og var lite motivert for forsøk på enighet i meklingsrommet når de visste de kunne få utstedet meklingsattest med en gang allerede etter første meklingsamtale. Den største utfordringen på meklingsfeltet i dag er, i følge Tjersland (2010) å nå frem til de konfliktfylte sakene og å få parene til å gi meklingsprosessen tid.

I vårt utvalg var det noen flere foreldre i misfornøydgruppen som benyttet seg av fem eller flere samtaler, men disse var få. Det kan tenkes at dette sier noe om at noen foreldre i konflikt så behovet for en lengre meklingsprosess, og gjorde noe aktivt for å finne løsninger som kunne fungere. Det kan være ulike grunner til at disse allikevel var misfornøyd med samarbeidet seg i mellom 18 måneder senere. Grunner kan være at konfliktene var så store og fastlåste at all forsøk på hjelp ikke var nok. Det kan være at den ene parten hadde store psykiske vansker eller at utfordringer som rus og vold kan ha stått i veien for et foreldresamarbeid som fungerte. Blant de fornøyde foreldrene var det også noen som hadde benyttet seg av fem eller flere samtaler. Noen av disse tilhørte gruppen med middels konfliktnivå og noen få kom fra høykonflikt gruppen. De forble i en meklingsprosess som strakk seg over flere samtaler og fant gjensidig akseptable løsninger. Etter 18 måneder rapporterte de om et samarbeid som fungerte godt.

På spørsmål om hvordan de vurderte meklingsprosessen når de så tilbake på den 18 måneder senere er det interessant å se at omtrent like mange svarte at meklingsprosessen hadde vært enten mest til ulempe eller at den verken hadde vært til hjelp eller ulempe. Gulbrandsen og Tjersland (2009) fant like etter meklingsprosess at hoveddelen av foreldrene (rundt 70 %) opplevde stor grad av

tilfredshet med meklingen de hadde vært til. Dette gjaldt særlig i forhold til hvordan de følte seg forstått. Hva gjør at foreldrene vurderte meklingen som mindre til nytte eller til ulempe når de ble spurt 18 måneder senere? Kan en forklaring være at svært mange hadde avtalene på plass før meklingen? Retrospektivt kan det kanskje være at foreldrene tenkte at meklingen ikke hadde så stor nytteverdi (selv om de like etter opplevde det som positivt). En kan tenke seg at følelsene var mer aktivert like etter endt mekling enn senere og at man glemmer litt hvordan det egentlig var. Alternativt kan det være en effekt av å svare sosial ønskverdig ovenfor meklerne som skulle lese evalueringen og at man gjerne vil fremstå som positiv. Det er et urovekkende resultat at så mange i ettertid vurderte meklingen som ikke å ha hatt noen spesiell betydning. Dette kan gi belegg for å hevde at meklingsordningen slik den er i dag kanskje ikke fungerer optimalt.

Ved at alle må til mekling, uavhengig av om de har alt på plass på forhånd kan det tenkes at det blir mindre tid og ressurser til de som virkelig trenger meklingshjelpen. Ekeland (2010) har vist til at foreldre med mange konflikter ofte ga uttrykk for at mekler ga opp for lett. Han har pekt på at ved store konflikter kan en forventning om at disse foreldrene er umulige å hjelpe bli en selvoppfyllende profeti både for foreldrene og mekler.

Resultatene i denne oppgaven støtter tidligere oppfatninger om at det kanskje ikke var hensiktsmessig å redusere det obligatoriske meklingstilbudet fra tre til en time for de med høyest konfliktnivå (Gulbrandsen & Tjersland 2009, Andersen 2010). Våre funn indikerer at høyt konfliktnivå og det å møte til mekling ved barnefordelingssaker har sammenheng med et vanskelig foreldresamarbeid 18 måneder etter endt mekling. Hadde disse foreldrene blitt nødt til å møte til flere samtaler og på den måten brukt mer tid på å finne frem til felles løsninger før de gikk til rettssak, er det i det minste en større mulighet for at foreldresamarbeidet kunne vært bedre i tiden etterpå. Mange foreldre som slet på meklingstidspunktet opplevde 18 måneder senere at foreldresamarbeidet var særs vanskelig. Det kan spørres om den meklingsordningen vi har i dag gjør nok for å fasilitere et bedre foreldresamarbeid hos de foreldrene som sliter mest ved tidspunktet for samlivsbruddet.

Litteraturliste

Ahrons, C. (1981). The continuing coparental relationship between divorced spouses. *American Journal of Orthopsychiatry*, 51,(3), 415-428.

Ahrons, C. (1994). *The good divorce. Keeping your family together when your marriage comes apart*. HarperCollins. (Oversatt av T.Hansen (1995). *Den gode skilsmisse. Hvordan holder du familien sammen når ekteskapet går i stykker?* Oslo: Tiden Norsk Forlag).

Amato, P.R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1269-1287.

Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: an update of the Amato and Keith (1991) meta- analysis. *Journal of Family Psychology*, 15,(3), 355 – 370.

Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, (72), 650-666.

Amato, P.R. & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well- being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110,(1), 26-46.

Andersen, E. (2010). *Foreldre i samlivsbrudd. En eksplorerende studie av konfliktpregede saker i mekling*. (Hovedoppgave). Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo.

Ballard, R.H., Holtzworth-Munroe,A., Applegate, A.G., og D’Onofrio, B. (2011). Factors affecting the outcome of divorce and paternity mediations. *FAMILY COURT REVIEW*, 49,(1), (16-33).

Barne,- og likestillingsdepartementet. (2008). Mekling for foreldre. hentet 01.01.2011 http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Veiledning%20og%20brosjyrer/2008/Mekling_brosjyre.pdf

Baum, N. (2003). Divorce Process variables and the co-parental relationship and parental role fulfillment of divorced parents. *Family Process*, 42,(1), 117-131.

Bonach, K. (2005). Factors contributing to quality coparenting: Implications for family policy. *Journal of Divorce & Remarriage*, 43,(3/4), 79-103.

Bonach, K., Sales., E., & Koeske, G. (2005). Gender differences in perceptions of coparenting quality among expartners. *Journal of Divorce & Remarriage*, 43, (1/2),1-28.

Carr, A. (2006). *The handbook of child and adolescent clinical psychology. A contextual approach*. (2.utg.). East Sussex: Routledge.

Cheadle, J. E., Amato, P.R., & King, V. (2010). Patterns of nonresident father contact. *Demography*, 47,(1), 205-225.

Dahlhaug, T. E. (2001). Fjerne fedre- hva gjør barna med det? I K. Moxnes, I. Kvaran, H. Kaul & I. Levin (red.). *Skilsmisens mange ansikt. Om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. (75-88). Kristiansand: Høyskoleforlaget AS-Norwegian Academic Press.

Ekeland, T.J. (2010). Mekling—en kontekstuell modell. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*,47,(8), 734 -742.

Emery, R. E., Laumann-Billings, L., Waldron, M. C., Sbarra, D. A., & Dillon, P. (2001). Child custody mediation and litigation: custody, contact, and co-parenting 12 years after initial dispute resolution. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 69,(2), 323–332.

Emery, R.E., Sbarra, D., & Grover,T. (2008). Divorce mediation: Research and reflections. I J.B. Singer & J.C. Murphy (red.). *Resolving family conflicts*. (143-158). Hampshire: Ashgate Publishing Limited.

Fergusson, D.M., Dimond, M.E. & Horwood, L.J. (1986) Childhood family placement history and behavior problems in 6-year- old children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*,27,(2), 213-226.

Ganong, L.H. & Coleman, M. (2004). *Stepfamily relationships. Development, dynamics, and interventions*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2009). FORM- prosjektet. Foreldremekling ved samlivsbrudd. Delrapport nr. 1. Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo, upublisert manuskript.

Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2010). Mekling ved samlivsbrudd: en oversikt over effektstudier. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47,(8), 705 – 714.

Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2011). FORM- prosjektet. Foreldremekling ved samlivsbrudd. Delrapport nr. 2. Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo, upublisert manuskript.

Haaland, K.R (2002). *Barnet i skilsmissen. Et barneperspektiv på familieomformingen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hahn, R. A. & Kleist, D.M. (2000). Divorce mediation: Research and implications for family and couples counseling. *THE FAMILY JOURNAL: COUNSELING AND THERAPY FOR COUPLES AND FAMILIES*, 8,(2), 165-171.

Hansagi, H., Brandt, L., & Andr asson, S. (2000). Parental divorce: Psychosocial well- being and mortality during youth and young adulthood: A longitudinal study of Swedish conscripts. *European Journal of Public Health*. 10,(2), 86-92.

Kelly, J.B (1991). Parent interaction after divorce: comparison of mediated and adversarial divorce processes. *Behavioral Sciences and the Law*, 9, 387-398.

Koch, K. (2007). Godt nok foreldresamarbeid. I G.Hansen Helskog & K.Tafjord Lærum, *Fortsatt foreldre.Godt nok samarbeid etter samlivsbrudd*. (134-139).Vikersund: Lobo AS.

LOV- 1981-04-08 -7: Lov om barn og foreldre §30 og §31 hentet 01.03.2011
<http://www.lovdatabasen.no/all/tl-19810408-007-006.html>

LOV-1981-04-08-7: Barneloven § 51 hentet 01.03.2011 fra
<http://www.lovdatab.no/all/tl-19810408-007-010.html#51>

LOV-1991-07-04-47: Lov om ekteskap §26 hentet 01.03.2011 fra
<http://www.lovdatab.no/all/tl-19910704-047-006.html#26>

Madden-Derdich, D. A. & Leonard, S.A. (2000). Parental role identity and fathers' involvement in coparental interaction after divorce: fathers' perspectives. *Family Relations*, 49, 311-318.

Minuchin, S. (1974). *Families & family therapy*. London: Tavistock publications.

Moxnes, K. (2003). *Skånsomme skilsmisser – med barnet i fokus*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Moxnes, K. (2007). Økonomi og arbeidsdeling før og etter bruddet. I G. Hansen Helskog & K. Tafjord Lærum. *Fortsatt foreldre. Godt nok samarbeid etter samlivsbrudd*. (147-152). Vikersund: Lobo AS

Moxnes, K. & Winge, A. (2000). *Foreldresamarbeid etter skilsmisse*. Trondheim: Allforsk

Nichols, M. P. (2008). *Family therapy. Concepts and methods*. Boston: Pearson Education, Inc.

Nordhelle, G. (2007). Å forstå konflikter. I G.Hansen Helskog & K.Tafjord Lærum (red.). *Fortsatt foreldre. Godt nok samarbeid etter samlivsbrudd*. (81-88). Vikersund: Lobo AS

Reitan, T. (2011, Mai 21). Foreldrekrigen. *Verdens Gang*, 52-53.

Ridar, T. & Kreutz-Hansen, H. (2011, Mai 21). De nye skilsmissebarna. *Verdens Gang HELG*, 16 - 26.

Rohde-Brown, J. & Rudestam, K.E. (2011). The role of forgiveness in divorce adjustment and the impact of affect. *Journal of Divorce & Remarriage*, 52, 109-124.

Rød, P. A., Ekeland, T.J., & Thuen, F. (2008). Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 45,(5), 555 – 562.

Sbarra, D.A. & Emery, R. E. (2005). Coparenting conflict, nonacceptance, and depression among divorced adults: results from a 12-year follow-up study of child custody mediation using multiple imputation. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75,(1), 63-75.

Skjørten, K. & Paul, R. E. (2001). *Konfliktfamilier, barn og samlivsbrudd*. Prosjektarbeid mellom kompetansesenter for voldsofferarbeid og likestillingscenter. (HiO-rapport nr1).

Statistisk sentralbyrå (2010). Befolkningsstatistikk. Ekteskap og skilsmisser, 2010. Hentet 10.10.2011 fra: <http://www.ssb.no/ekteskap/>

Størksen, I. (2006 a). Barn og ungdom og foreldrenes samlivsbrudd. *MAGASINET VOKSNE FOR BARN*, 85,(2), 6-9.

Størksen, I. (2006 b). Parental divorce: psychological distress and adjustment in adolescent and adult offspring. (Doktoravhandling). Psykologis institutt, Universitetet i Oslo

Tjersland, O. A. (1993). *Samlivsbrudd og foreldreskap. Meklingsprosessens psykologi*. (2utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Tjersland, O.A. (2010). Mekling trenger tid. *Tidsskrift for Norsk Psykolog Forening*, 47,(8), 758-759.

Ådanes, M., Haugen, G. M. D., Jensberg, H., Rantalaiho, M. & Lossius Husum, T. (2011a). Evaluering av mekling etter ekteskapslov og barnelov. Er meklingsordningen tilstrekkelig innrettet mot de vanskelige sakene, opplever foreldrene mekling som nyttig, og er barnets beste en rettesnor for avtalen? (SINTEF Rapport A20162).

Ådnanes, M., Haugen, G.M.D., Jensberg, H., Lossius Husum, T., & Rantalaiho, M. (2011b). Hva karakteriserer vanskelige saker i foreldremekling, og er meklingsordningen godt nok tilpasset? Resultater fra evaluering av mekling etter ekteskapslov og barnelov. *FOKUS PÅ FAMILIEN*, 39,(2), 86-113.

Vedlegg

A

INTERVJUGUIDE

Saksnummer (3 siffer)

Mor: M , far F

Forhåndsnotater:

Meklet hos (kontor og navn):

Barna var da så gamle (alder og kjønn): B1 B2 B3 B4

Avtalte (eller ikke)

Samvær:

Bosted:

Type mekling:

Antall timer mekling:

Ellers: ved ubesvarte spørsmål sett åpent felt. Hvis plassproblem: skriv på nytt blant ark.

Ring mor først (hvis ikke far har bostedet for alle barn).

I. TILBAKEBLIKK PÅ MEKLINGEN

1.1 Kom dere frem til avtale den gangen? (4 valg:1= før meklingen. 2= under meklingen 3= senere. 4= kom ikke frem til avtale, 9= Vet ikke)

1.2 Var denne avtalen: (3 valg:1= muntlig, 2= skriftlig, 3= kom ikke frem til avtale, 9= Vet ikke)

1.3 Hvordan vurderer du meklingen dere fikk? (4 valg:1= Mest til ulempe, 2= Verken /eller, 3= Mest til hjelp, 4= Til stor hjelp, 9= Vet ikke)

1.4 Sett i ettertid; var det noe dere hadde trengt mer hjelp til den gangen?

(1=ja, 2=nei)

1.5 Hvis ja, hva:

1.6-1.7 Har noen (voksne eller barn) hatt hjelp fra hjelpeinstanser etterpå? Hvem?

(1=Ingen, 2=fam.vern, 3=barnevern, 4=psyk.helsev, 5=skole/PPT, 6=rettsvesen, 7=flere hjelpe instanser, 8=rettsvesen + hjelp. inst., 9=vet ikke)

Voksne: M/F + tall	
Barn: B1, B2 osv. + tall	

1.8 Hvordan vurderer du denne hjelpen som noen har fått senere? (5 valg: 1=har ikke hatt hjelp, 2= mest til ulempe, 3= verken /eller, 4= mest til hjelp, 5= til stor hjelp, 9= Vet ikke)

II. OM SAMVÆR OG BOSTED

2.1-2.8 Samværsordning: Slik den ble avtalt og slik den fungerer i praksis i dag

(4 valg: 1=mindre enn vanlig, 2=vanlig, 3= Utvidet, 4= 50/50, 9=vet ikke)

Barns alder	Avtale	I praksis
B1=		

B2=		
B3=		
B4=		

2.9-2.16 Barns bosted: Slik avtalt og i praksis i dag (4valg: 1=hos mor, 2=hos far, 3=delt, 4=ikke avklart, 9=vet ikke)

Barn nr.	Avtalt bosted	Bosted i praksis
B1		
B2		
B3		
B4		

2.17 Hvorfor ble denne samværs og bo ordningen valgt (stikkord)?

2.18-2.21 Vanligste reisemåte mellom hjemmene (5 alternativer)

(1= går/sykler, 2= buss/trikk, 3= privatbil, 4= tog, 5= fly)

Barn nr.	Reisemåte
B1	
B2	
B3	
B4	

2.22-2.25 Reisetid mellom hjemmene

(1= gangavstand, 2= < ½ time, 3= mellom ½ t. og 2 ½ t, 4= > 2 ½ t)

Barn nr.	Reisetid
B1	
B2	
B3	
B4	

2.26-2.31 Tilfredshet med ordningene (samvær/bosted) (skala på 5)

(1= Svært misfornøyd, 2 = misfornøyd, 3 = verken/eller, 4 = fornøyd,

5 = svært fornøyd, 9 = vet ikke)

Hvem	1-5 (tilfredshet)
Mor	
Far	
Barn 1 eldst	
Barn 2	
Barn 3	
Barn 4	

2.32 Planlagte endringer med ordninger

(1= ja, 2=nei)

2.33 Hvis ja, hva:

2.34-2.37 Vet du om barnet (-a) ønsker seg endringer i samvær/ bostedsløsning (3

valg: 1= fornøyd , 2= ønsker noen endringer, 3= ønsker store endringer, 9= uaktuelt/vet ikke)

Hvem	Vurdering
B 1	
B 2	
B 3	
B 4	

2.38 Stikkord:

III. OM SAMARBEIDET

3.01-3.04 Hvem følger opp følgende omsorgssider ved barna (5 valg: 1= bare mor, 2= mest mor, 3= likt fordelt, 4= mest far, 5= bare far, 9= vet ikke)

Omsorgsområder	Vurdering
Klær og innkjøp	
Barnehage/skole	
Helse	
Fritid	

3.05-3.10 Hvordan vurderer du at samarbeidet mellom dere foreldre har vært? (5 valg: 1= svært misfornøyd, 2 = misfornøyd, 3 = verken/eller, 4 = fornøyd, 5 = svært fornøyd, 9= vet ikke)

Områder	Vurdering
Gjensidig informasjon	
Følger avtaler	
Samarbeid om økonomi	
Fleksibilitet	
Omfang av konflikter	
Grad barn er trukket inn i konflikter	

3.11 Eventuelt utfyllende kommentarer om samarbeidet (stikkord):

3.12-3.16 Er det andre som bidrar med omsorg og hjelp i forbindelse med barn (4 valg: 1= nei, 2= litt, 3= noen ganger, 4= ofte, 9=vet ikke)

Hvem	Vurdering
Besteforeldre	
Annen familie	
Samboere	
Venner	
Andre:	

IV. BARNES REAKSJONER TIDLIGERE OG NÅ

4.01-4.04 Hvordan reagerte de den gang barna fikk vite om bruddet (4 valg: 1=lettelse, 2=nøytral, 3=noe trist/lei seg, 4=sterke negative reaksjoner, 9=uaktuell, vet ikke, for liten)

(Probehjelp: Noen forskjeller på barna?)

Hvem	Vurdering
B 1 (eldst)	
B 2	
B 3	
B 4	

4.05-4.08 Hvordan synes du barnet (-a) har tilpasset seg livet etter bruddet? (4 valg: 1=god tilpasning, 2=ganske bra, 3=noen problemer, 4=store problemer, 9=vet ikke)

(Probehjelp: Noen forskjeller på barna?)

Hvem	Vurdering
B 1	
B 2	
B 3	
B 4	

4.09 Eventuelt utfyllende kommentarer:

4.10-4.13 Hvor har barnet sitt nettverk av venner (5 valg: 1= bare der mor bor, 2= mest der mor bor, 3= like mye begge steder, 4 = mest der far bor, 5= bare der far bor, 9= vet ikke)

Hvem	Vurdering
B 1	
B 2	
B 3	
B 4	

V. TILBAKEBLIKK PÅ PARFORHOLDET

5.01 Hvor lenge bodde dere sammen?

(1= 0-5 år, 2= 6-10 år, 3=11-15 år, 4= 16-20 år, 5= >20 år, 7= ikke bodd sammen, 9=vet ikke)

5.02 Hvor lenge har dere i dag bodd fra hverandre?

(1= mindre enn 1 år, 2=1-2 år, 3= 2-3 år, 4= 3-4 år, 5= 4-5 år, 6= mer enn 5 år, 7= ikke bodd sammen, 9=vet ikke)

5.03-5.06 Hvordan var rollefordelingen i forhold til barna da dere bodde sammen?

(Hvem hadde ansvaret: 1=mest mor, 2=mest far, 3=begge, 4=ikke bodd sammen, 9= vet ikke)

Ansvarsområder	Ansvarsfordeling
Mat, klær og helse (barn)	
Fritid og aktiviteter (barn)	
Barnehage, skole (barn)	
For å sikre familiens økonomi	

5.07 Hvem initierte bruddet?

(1=mor, 2=far, 3=begge, 9=vet ikke)

5.08-5.15 Hovedgrunner til at vi flyttet fra hverandre (skala på 4)

Grunner	Vurdering
Forskjellighet: 1=nei, 2= litt, 3= mye - noen områder, 4=generelt stor ulikhet, 9=vet ikke	
Snakket dårlig sammen: 1=nei, 2=noe, 3=ofte, 4=stort probl., 9=vet ikke	
Hyppige/store konflikter: (som over)	
Utroskap i forholdet: (som over)	
Rus: (som over)	
Sinne/vold: (som over)	
Psykiske vansker: (som over)	
Annet: (som over) Hva:	

VI. BOFORHOLD OG ØKONOMI I DAG

6.01 Samboerforhold

(1= bor alene, 2= bor alene, har kjæreste, 3= bor med ny samboer/ektefelle)

6.02 Boforholdet ditt nå sammenlignet med da dere bodde sammen (først nå, så da)

(1= leide da, leier nå, 2= leier nå, eide da, 3= eier nå, leide da, 4= eier nå, eide da)

6.03 Eventuelle endringer i boligtype (først nå, så da)

(1= leilighet da, leilighet nå, 2= hus da, leilighet nå, 3= hus nå, leilighet da, 4=hus da, hus nå)

6.04 Din antatte bruttoinntekt i år (samlet inklusive trygder, bidrag, etc.) (i tusen kr.)

(1=mindre enn 200 (tusen), 2=201-300, 3=301- 400, 4=401- 500, 5= 501-600,

6= 601-700, 7=701- 1,mil, 8=mer enn 1. mil, 9= vet ikke)

6.05 Husstandens antatte bruttoinntekt i år (samlet med ektefelle, samboer)

(1=mindre enn 300, 2= 301-400, 3=401-500, 4= 501-600, 5= 601-700,

6=701 -1 mil, 7= 1 - 1 ½ mil., mer enn 1 ½ mil., 9= vet ikke)

6.06 Til slutt: Er det noe annet du vil si om samarbeid, samvær, barns reaksjoner, tidligere parforhold og meklingen? (bruk baksiden hvis ikke plass)

B

Tabell 1. Barnas alder i kjerneutvalget og de ulike samarbeidsgruppene gjengitt i prosent

Alder barn	Kjerneutvalget	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
0-2 år	12.7	15.2	8.5	13.7
3-5 år	22.2	22.8	25.4	17.6
6-12 år	41.8	44.3	39.0	41.2
13-16 år	17.5	13.9	18.6	21.6
17 eller eldre	5.8	3.8	8.5	5.9

$$\chi^2 = (8, N=189)=4.633, p > 0.05$$

Tabell 2. Antall barn i kjerneutvalget og de ulike samarbeidsgruppene gjengitt i prosent

Antall barn	Kjerneutvalget	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
1 barn	46.8	47.9	47.1	44.8
2 barn	38.7	41.7	35.3	37.9
3 barn	11.7	8.3	14.7	13.8
4 barn	2.7	2.1	2.9	3.5

$$\chi^2 = (6, N=111)=1.223, p > 0.05$$

Tabell 3. Foreldrenes alder angitt i år

	Kjerneutvalg		Fornøyd		Delvis fornøyd		Misfornøyd	
	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far
Mean	36.6	39.9	36.4	39.2	37.5	40.6	36.1	40.1
Range	21-53	19-65	21-51	19-62	22-53	27-57	22-47	24-65
SD	6.7	7.7	6.9	8.0	6.5	6.9	6.9	8.4

Tabell 4. Foreldrenes utdanningslengde i kjerneutvalget og de ulike samarbeidsgruppene gjengitt i prosent

År	Kjerneutvalget		Fornøyd		Delvis fornøyd		Misfornøyd	
	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far
0-2	41.4	45.9	29.2	37.5	61.8	58.8	37.9	44.8
3-4	26.1	27.9	39.6	31.3	11.8	23.5	20.7	27.6
5-7	27.0	20.7	27.1	29.2	23.5	8.8	31.0	20.7
8 <	5.4	5.4	4.2	2.1	2.9	8.8	10.3	6.9

Mødre $\chi^2 = (6, N=111)=13.713, p < 0.05$

Fedre $\chi^2 = (6, N=111)= 8.216, p > 0.05$

Tabell 6. Fordeling av antall år foreldrene bodde sammen før samlivsbrudd i kjerneutvalget og de ulike samarbeidsgruppene gjengitt i prosent

År	Kjerneutvalg	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
0-5	22.5	19.8	25.0	24.1
6-10	28.4	33.3	26.5	22.4
11-15	23.9	26.0	23.5	20.7
16-20	15.3	17.7	10.3	17.2
>20	6.8	3.1	11.8	6.9
Ikke bodd sammen	3.2		2.9	8.6

$\chi^2 (10, N=222)= 17.208, p > 0.05$

Tabell 10. Foreldrenes opplevelse av samarbeidet når det gjelder informasjon i de ulike samarbeidsgruppene gjengitt i prosent

Vurdering	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
Svært fornøyd	49.0	6.0	5.2
Fornøyd	42.7	53.7	10.3
Verken/eller	2.1	20.9	8.6
Misfornøyd	6.3	16.4	27.6
Svært misfornøyd		1.5	46.6
Vet ikke		1.5	1.7

Tabell 11. Foreldrenes opplevelse av samarbeidet når det gjelder økonomi i de ulike samarbeidsgruppene gjengitt i prosent

Vurdering	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
Svært fornøyd	43.8	5.9	5.2
Fornøyd	41.7	50.0	6.9
Verken/eller	6.3	32.4	15.5
Misfornøyd	8.3	8.8	19.0
Svært misfornøyd		1.5	50.0
Vet ikke		1.5	3.4

Tabell 12. Foreldrenes opplevelse av samarbeidet når det gjelder avtaler i de ulike samarbeidsgruppene gjengitt i prosent

Vurdering	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
Svært fornøyd	54.2	10.4	8.6
Fornøyd	43.8	56.7	22.4
Verken/eller	1.0	19.4	13.8
Misfornøyd	1.0	10.4	22.4
Svært misfornøyd		1.5	29.3
Vet ikke		1.5	3.4

Tabell 13. Foreldrenes opplevelse av samarbeidet når det gjelder fleksibilitet i de ulike samarbeidsgruppene gjengitt i prosent

Vurdering	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
Svært fornøyd	54.2	14.9	10.3
Fornøyd	39.6	53.7	13.8
Verken/eller	4.2	19.4	8.6
Misfornøyd	1.0	6.0	29.3
Svært misfornøyd	1.0	4.5	34.5
Vet ikke		1.5	3.4

Tabell 14. Foreldrenes fordeling av oppfølging i kjerneutvalget og de ulike samarbeidsgruppene når det gjelder klær/innkjøp gjengitt i prosent

Oppfølging	Kjerneutvalget	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
Bare mor	24.0	14.6	14.7	50.9
Mest mor	34.4	33.3	48.5	19.3
Likt fordelt	35.7	45.8	32.4	22.8
Mest far	3.6	3.1	4.4	3.5
Bare far	2.3	3.1		3.5

$$\chi^2 = (8, N=221) = 38.979, p < 0.05$$

Tabell 15. Foreldrenes fordeling av oppfølging i kjerneutvalget og de ulike samarbeidsgruppene når det gjelder barnehage/skole gjengitt i prosent

Oppfølging	Kjerneutvalg	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
Bare mor	24.0	9.4	20.6	52.6
Mest mor	18.6	16.7	25.0	14.0
Likt fordelt	48.4	63.5	51.5	19.3
Mest far	6.3	6.3	2.9	10.5
Bare far	2.7	4.2		3.5

$$\chi^2 = (8, N=221) = 50.902, p < 0.05$$

Tabell 16. Foreldrenes fordeling av oppfølging i kjerneutvalget og de ulike samarbeidsgruppene når det gjelder helse gjengitt i prosent

Oppfølging	Kjerneutvalg	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
Bare mor	24.9	7.3	25.0	54.4
Mest mor	18.1	15.6	22.1	17.5
Likt fordelt	50.2	71.9	48.5	15.8
Mest far	3.2	2.1	4.4	3.5
Bare far	3.6	3.1		8.8

$$\chi^2 = (8, N=221) = 62.668, p < 0.05$$

Tabell 17. Foreldrenes fordeling av oppfølging i kjerneutvalget og de ulike samarbeidsgruppene når det gjelder fritid gjengitt i prosent

Oppfølging	Kjerneutvalg	Fornøyd	Delvis fornøyd	Misfornøyd
Bare mor	15.4	4.2	10.3	40.4
Mest mor	17.2	15.6	20.6	15.8
Likt fordelt	53.8	67.7	55.9	28.1
Mest far	8.1	5.2	11.8	8.8
Bare far	5.0	7.3	1.5	5.3
Vet ikke	0.5			1.8

$$\chi^2 = (10, N=221) = 50.999, p < 0.05$$